

Vogelnieuws

ORNITHOLOGISCHE NIEUWSBRIEF VAN HET INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK

DECEMBER 2006

7

In dit nummer

Slaapplaatsen van Aalscholvers

Watervogels langs de Zeeschelde

Broedvogels langs de IJzer

Monitoring Antwerpen-Linkeroever

Inhoud

Editoriaal	p 3
Aalscholvers in Vlaanderen	p 4
Watervogels langs Zeeschelde en Rupel	p 6
In januari 2007 is er opnieuw een Honkertelling!	p 13
Online invoeren van watervogeltellingen	p 14
Het BBV-project	p 16
Rivieroevers verdedigen	p 18
Monitoring van broedvogels	p 22
Uitkijken naar ganzen met nekringen	p 24
Voedseleecologie van Tafeleenden op de Zeeschelde	p 28
Recent verschenen	p 31

Colofon

Vogelnieuws is de ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Het INBO is een wetenschappelijk instelling van de Vlaamse Gemeenschap, opgestart op 01/04/06 als fusie van het Instituut voor Natuurbehoud (IN) en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer (IBW).

Vogelnieuws wil alle vrijwillige medewerkers en geïnteresseerden regelmatig informeren over lopende ornithologische projecten op het INBO.

Verantwoordelijk uitgever:

Prof.dr. Eckhart Kuijken, administrateur-generaal
Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Redactie:

Koen Devos, Anny Anselin & Glenn Vermeersch

Werkten mee aan dit nummer:

Peter Adriaens, Anny Anselin, Ann De Rycke, Koen Devos, Eckhart Kuijken, Geert Spanoghe, Bart Tessens, Stijn Vanacker, Erica Van den Bergh, Ingrid Verbessem, Glenn Vermeersch, Christine Verscheure

Foto's:

Glenn Vermeersch (p 1, 2, 3, 16), Koen Devos (p 4, 10, 13, 14, 18, 20, 23, 28), Ann Govaerts (p 6, 9), Ann De Rycke (p 19, 21), Roland François (p 24, 26), Geert Spanoghe (p 22), Kjell Janssens (p 28) en Tom Ysebaert (p 30)

Vormgeving en druk:

Artoos Communicatiegroep
Oudestraat 19 - 1910 Kampenhout

Algemene informatie

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
tel: 02/558.18.11 - fax: 02/558.18.03
info@inbo.be - www.inbo.be

Editoriaal

Het laatste nummer van Vogelnieuws dateert al van 2003. Een hele tijd geleden dus en daar zaten vooral grote en tijdopslopende projecten als de Vlaamse broedvogelatlas en het ganzennummer van Natuur.oriolus voor iets tussen. Maar met deze nieuwsbrief pakken we de draad weer op. Dit gebeurt inmiddels niet meer onder de vlag van het Instituut voor Natuurbehoud maar wel onder die van het nieuwe Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO), waarin ook het voormalige Instituut voor Bos- en Wildbeheer is opgenomen. Voor de lopende ornithologische projecten – waar vaak ook heel wat vrijwilligers bij betrokken zijn – heeft dit geen wezenlijke veranderingen tot gevolg. U zult in deze nieuwsbrief dan ook heel wat vertrouwde projectnamen terugvinden: het project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen, de maandelijkse watervogeltellingen, de Honkertelling, ...

In deze nieuwsbrief hebben we tevens aandacht voor verschillende gebiedsgerichte (monitoring)projecten. Bij de Vlaamse overheid groeit het besef dat bij belangrijke infrastructuurprojecten zoals havenuitbreiding (Antwerpen, Zeebrugge) en inrichting van rivieren en kanalen (Zeeschelde, IJzer), rekening moet gehouden worden met de aanwezige natuurwaarden. In Europees beschermde gebieden is dit trouwens een verplichting. Alleen door een goede en langlopende monitoring kan een inzicht verworven worden in de effecten van de genomen maatregelen op fauna en flora, zowel in positieve als in negatieve zin.

Ondanks de toegenomen aandacht voor monitoring blijft Vlaanderen op bepaalde vlakken ver achterop lopen in vergelijking met andere Europese landen. Dat er nog steeds geen monitoringprogramma loopt voor algemene broedvogelsoorten was stilaan een unicum aan het worden in Europa. De plannen voor een opstart in Vlaanderen worden echter steeds concreter. Er wordt daarbij gestreefd naar een gezamenlijke aanpak door INBO en Natuurpunt. Er resten nog enkele belangrijke knelpunten maar we hopen om in 2007 toch reeds te kunnen starten met dit zeer belangrijke project (desnoods voorlopig op eerder beperkte schaal). Pas dan kan ook een Belgische bijdrage geleverd worden aan een Europese broedvogelindex, de zogenaamde "Wild Bird Indicator". Deze werd recent door de EU aangenomen als één van de "Structural and Sustainability indicators" die gebruikt worden voor het volgen van de toestand van de biodiversiteit naar 2010 toe, hét EU-doeljaar voor het stopzetten van de afname van de biodiversiteit. Meer daarover in een volgende nieuwsbrief.

Koen Devos, Glenn Vermeersch, Anny Anselin

Aalscholvers in Vlaanderen

Resultaten van slaapplaatsstellingen in 2003-2006

Nooit eerder werden Aalscholvers in Vlaanderen zo goed geteld als in de voorbije winters. De keuze om het aantal simultaantellingen op de slaapplaatsen te beperken tot slechts twee per winter maar dan wel te streven naar een zo goed mogelijke telbedekking werpt vruchten af. De enthousiaste medewerking van een 50-tal vaste vrijwillige medewerkers doet de rest.

Naar een stabilisering van de Vlaamse winteraantallen?

Het totaal aantal getelde (en geschatte) Aalscholvers in Vlaanderen tijdens de winters 2003/04, 2004/05 en 2005/06 wordt samengevat in Tabel 1.

	Novembertelling		Januaritelling	
	Geteld	Geschat	Geteld	Geschat
2003 / 2004	3221	3560	4002	4200
2004 / 2005	4440	4470	4323	4350
2005 / 2006	4238	4350	4650	4750

Met uitzondering van november 2003 werden steeds tussen 4000 en 4650 Aalscholvers geteld. Rekening houdend met enkele kleine telhieten kan de Vlaamse winterpopulatie de voorbije jaren geschat worden op 4200 tot 4800 vogels.

Deze resultaten tonen aan dat het hoge aantal (4070) dat werd genoteerd in januari 2003 (DEVOS 2003) geen éénmalige uitschieter was. De midwinteraantallen lieten de laatste jaren jaren zelfs nog een lichte groei noteren maar de snelle toename die in de jaren '90 werd opgetekend is wel duidelijk afgevlakt.

West-Vlaanderen neemt met gemiddeld ruim 1400 exemplaren 34 % van alle Vlaamse Aalscholvers voor zijn rekening, gevolgd door Oost-Vlaanderen en Limburg (beide 21 %) (Figuur 1).

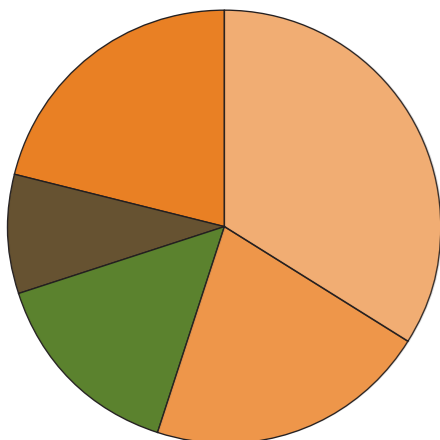
Het aantal gekende slaapplaatsen in Vlaanderen bedraagt inmiddels 54 waarvan er ca. 37 nagenoeg op elke telling bezet zijn. De gemiddelde grootte van een slaapplaats bedroeg tijdens de novembertellingen 105 en in januari 121 exemplaren.

In de jaren '90 situeerden de grootste slaapplaatsen zich in de Limburgse Maasvallei (met wellicht ook heel wat vogels die over de grens in Nederlandse foerageren) maar dit lijkt verleden tijd. Nu is de slaapplaats in het natuurreservaat de Blankaart te Woumen geëvolueerd naar de grootste met een absoluut maximum van 725 ex. op 13/01/2006. Andere goed bezette slaapplaatsen tijdens de afgelopen jaren waren het Donkmeer te Overmere (max. 520), Vloetenveld in Zedelgem (max. 456), Put Stroobants te Mol (max. 387) en Koeweide Dilsen-Stokkem (max. 368). De omvang van een slaapplaats hangt nauw samen met voedselbeschikbaarheid in de omgeving (oppervlakte aan visrijke wateren) maar ook met het al of niet aanwezig

Tabel 1. Resultaten van simultaantellingen van Aalscholvers op slaapplaatsen in Vlaanderen. Voor elke telling wordt zowel het effectief getelde aantal als het geschatte aantal (rekening houdend met de enkele kleine hiaten) weergegeven.

Figuur 1. Gemiddelde procentuele verhouding van het aantal Aalscholvers in de verschillende Vlaamse provincies, 2003-2006.

- Limburg 21 %
- West-Vlaanderen 34 %
- Oost-Vlaanderen 21 %
- Antwerpen 15 %
- Vlaams-Brabant 9 %

zijn van andere slaapplaatsen in de omgeving. Zo is De Blankaart te Woumen de enige (vaste) slaapplaats aan de volledige Westkust (met inbegrip van de IJzervallei) terwijl de Aalscholvers aan de Oostkust zich verdelen over een 7-tal slaapplaatsen. De afstand tussen de slaapplaats en de foerageergebieden kan – zoals op De Blankaart – oplopen tot 20 km.

Situatie in Wallonië en buurlanden

De recente lichte toename in Vlaanderen wordt gecompenseerd door een nagenoeg evenredige afname in Wallonië (en Brussel) (PAQUET et al. 2002, PAQUET 2004, JACOB et al. 2005, 2006). Dit leidt tot de laatste drie jaren tot een vrij stabiele Belgische midwinterpopulatie van 8700 tot 9000 exemplaren (Tabel 2).

Januari-tellingen	Vlaanderen	Wallonië/Brussel	Totaal België
2003	4070	5363	9433
2004	4200	4760	8960
2005	4350	4366	8716
2006	4750	4139	8889

Tabel 2. Resultaten van simultane slaapplaatsstellingen in Vlaanderen en Wallonië + Brussel in januari 2003 tot 2006.

Gelijkaardige projecten in enkele buurlanden leverden interessant vergelijkingsmateriaal op. Een vrij volledige census van Nederlandse slaapplaatsen in januari 2004 leverde 25.745 Aalscholvers op (met inbegrip van ca. 950 ex. op enkele slaapplaatsen op Vlaams grondgebied nabij de Belgisch/Nederlandse grens) (VAN RIJN & NIENHUIS 2004). In Groot-Brittannië werden in januari 2003 in totaal 11.549 exemplaren geteld, verspreid over iets meer dan 200 telgebieden (WORDEN et al. 2004). Er waren echter vrij veel telhieten en de totale overwinterende populatie wordt er geschat op 23.000 vogels. De totale Noordwest- en Centraal-Europese populatie van *sinensis* werd in 2002 geschat op 275.000 tot 340.000 vogels (WETLANDS INTERNATIONAL 2002).

Koen Devos
koen.devos@inbo.be

Referenties

Devos K., 2003

De eerste Europese slaapplaatsstelling van Aalscholvers: overzicht van de Vlaamse resultaten. *Vogelnieuws nr. 6*. Ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

Jacob J.-P., P. Loly & T. Kinet, 2005

Les recensement hivernaux d'oiseaux d'eau en Wallonie et à Bruxelles en 2004-2005. *Aves* 42: 229-244.

Jacob J.-P., P. Loly, A. Derouaux & J.-Y. Paquet, 2006

Les recensement hivernaux d'oiseaux d'eau en Wallonie et à Bruxelles en 2005-2006. *Aves* 43: 157-172.

Paquet J.-Y. & La centrale Ornithologique Aves, 2002

Le développement de l'hivernage du Grand Cormoran (*Phalacrocorax carbo*) en Wallonie et à Bruxelles entre 1990 et 2003. *Aves* 39: 145-158.

Paquet J.-Y., 2004

Les recensements coordonnés des Grands Cormorans (*Phalacrocorax carbo*) en Wallonie et à Bruxelles: hiver 2003-2004. *Aves* 2004: 62-65.

Van Rijn D. & J. Nienhuis, 2004

Aalscholvers op slaapplaatsen in Nederland in januari 2003 en 2004. *Limosa* 77: 25-30.

Wetlands International, 2002

Waterbird population estimates. Third edition.

Wetlands International Global Series 12.

Worden J., C. Hall & P. Cranswick, 2004

Cormorant (*Phalacrocorax carbo*) in Great Britain: results of the January 2003 roost survey. Wwt Research Report. The Wildfowl and Wetlands trust, Slimbridge.

Watervogels langs Zeeschelde en Rupel

Resultaten van 15 jaar boottellingen

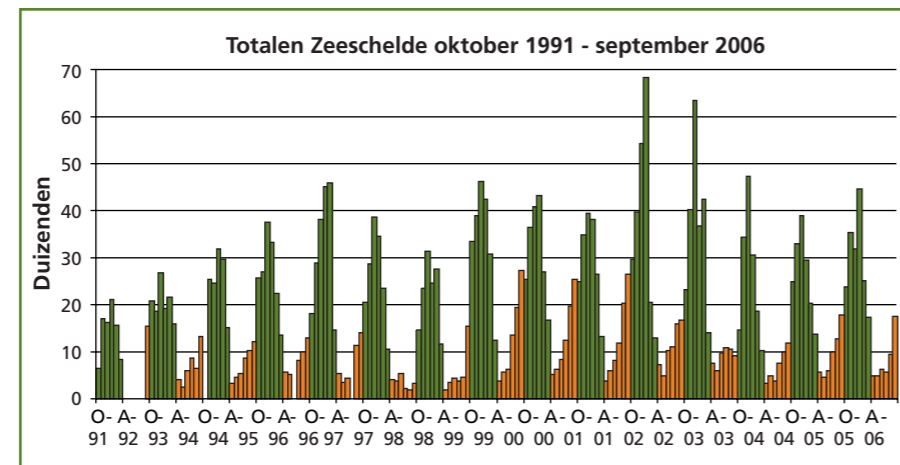
Reeds vijftien opeenvolgende seizoenen voert het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek maandelijks watervogeltellingen uit op de Zeeschelde. Er wordt bij laagwater geteld vanaf schepen. De volledige Zeeschelde, tussen de Belgisch/Nederlandse grens en de sluisen van Merelbeke (Gent), wordt geteld in drie trajecten (Grens-Antwerpen; Antwerpen-Dendermonde; Dendermonde-Gent) tijdens drie opeenvolgende dagen. Voor het Groot Buitenschoor wordt gebruik gemaakt van de tellingen van de conservator (Frank Wagemans) omdat het gebied vanaf de boot niet volledig te overzien is.

Evolutie van de totale aantallen

De wintermaxima vertonen sinds 1991 een globale stijging. De laatste vijf seizoenen is er telkens een opvallende piekmaand in december of januari. In de zomermaanden was er globaal gezien een hoger aantal vogeldagen van 1999 tot 2001, vooral door de hoge nazomeraantallen. De laatste seizoenen waren deze weer eerder zoals voorheen (Figuur 1).

Figuur 1. Maandelijksse totalen van de watervogels langs de Zeeschelde (oktober 1991-maart 2006; Rupel en de meeuwen niet meegerekend).

■ Winter
■ Zomer

Aantallen tijdens de seizoenen 2003-2004, 2004-2005 en 2005-2006

Het wintermaxima waren na de twee vorige piekjaren weer iets lager, het totale aantal watervogels bereikte 47.409 in december 2003, 38.823 in december 2004 en 44.702 in januari 2006 (Figuur 1). Opvallend waren de lagere totalen in augustus en september 2003 en 2004.

In Tabel 1 worden voor de belangrijkste soorten de maandtotalen weergegeven voor de periode juli 2003-juni 2006, met ter vergelijking de maxima van de voorgaande wintertellingen en de meest recente populatieschattingen (WETLANDS INTERNATIONAL 2002). Voor geen enkele van deze soorten werd het recordaantal van de voorafgaande seizoenen verbroken. Voor de meeste soorten viel het wintermaximum in december voor de eerste twee winters en in januari voor de winter van 2005/06. Door het hoge januari-aantal waren er twee winterpieken en was het aantal vogeldagen voor **Grauwe Ganzen** hoger tijdens de voorbije winter. Het winterpatroon van de **Smienten** is vrij variabel, maar het gemiddeld aantal tijdens een wintermaand blijft rond de 1000. Voor de **Krakeend** is dit gemiddelde ongeveer 2000. Het seizoenpatroon voor deze soort is meer standvastig (de laatste winter uitgezonderd): een geleidelijke toename van de aantallen naar de winterpiek toe, daarna een geleidelijke afname. De wintermaxima voor **Wintertalingen** doken de laatste twee seizoenen weer onder 20.000. Het totaal aantal vogeldagen nam echter iets toe omdat de aantallen in het najaar en het voorjaar beduidend hoger waren. Het aantal **Wilde Eenden** was in 2003/04 drastisch gedaald en heeft zich sindsdien niet echt meer hersteld. Het aantal **Pijlstaarten** langs de Zeeschelde was niet ongebruikelijk, sinds de piek van 1186 tijdens de winter van 1998/99 was er eerder een dalende trend. Het wintermaximum voor **Tafeleend** is bijna gehalveerd in vergelijking tot de twee voorgaande winters met spectaculair hoge pieken. Toch blijft de Zeeschelde een belangrijk overwinteringsgebied voor deze soort en door de gemiddeld langere verblijftijd neemt het aantal vogeldagen per seizoen toe. Het aantal **Kuifeenden** op de Zeeschelde varieert sterk. Ook deze soort kende een relatief lange verblijftijd vorige winter. Aantallen en verblijftijd van de **Bonte Strandlopers** blijven sterk variëren in de Zeeschelde.

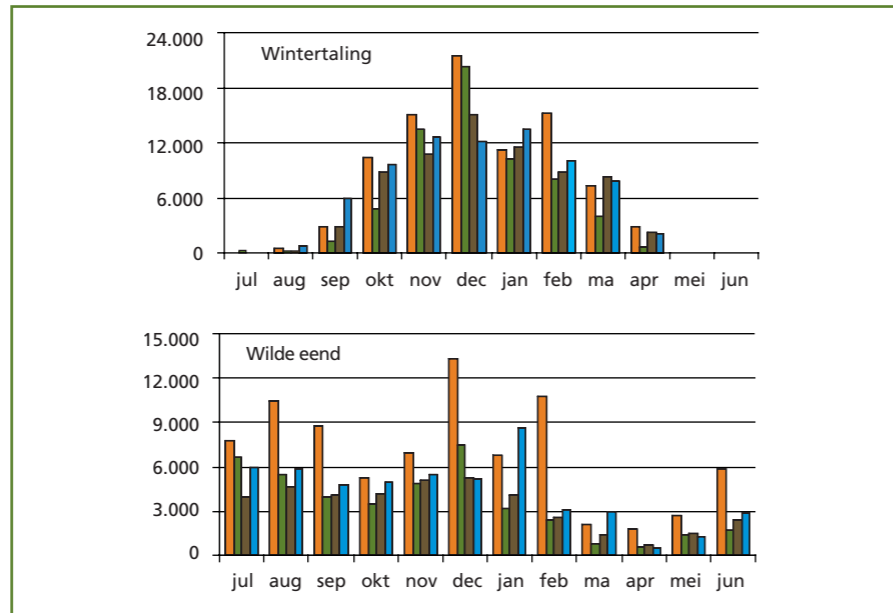
Tabel 1. Resultaten van de boottellingen van watervogels langs de Zeeschelde, telseizoenen 2003/2004, 2004/2005 en 2005/2006 (wintermaxima in vetjes).

2003 / 2004	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mar	Apr	Mei	Jun	1% norm	Max 91/92-02/03
Grauwe Gans	6	692	261	462	2738	811	614	161	23	46	9	1	4000	4706
Bergeend	1244	1051	446	500	873	1535	1280	1867	1214	1103	1646	1128	3000	2484
Smient	0	0	0	723	2515	980	1914	776	295	15	0	0	15000	1918
Krakeend	58	54	295	903	2043	3536	2305	1486	559	359	254	30	600	3654
Wintertaling	101	91	1304	4850	13392	20253	10236	8000	4044	658	0	16	4000	27888
Wilde Eend	6669	5436	3986	3432	4838	7461	3180	2403	683	551	1349	1671	20000	15891
Pijlstaart	1	0	31	197	414	477	7	42	1	0	0	0	600	1020
Tafeleend	1	1	13	288	2767	7937	4476	1441	12	0	0	0	3500	13579
Kuifeend	12	61	32	173	352	973	512	97	77	72	21	18	10000	3090
Meerkoet	312	591	835	1338	1363	1531	706	228	129	64	64	95	17500	2237
Bonte Strandloper	0	0	0	0	106	728	966	610	6	0	0	0	14000	2338
2004 / 2005	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mar	Apr	Mei	Jun	1% norm	Max 91/92-03/04
Grauwe Gans	121	255	295	1350	2069	487	589	229	39	1	9	54	4000	4706
Bergeend	934	898	530	1339	1262	1824	1513	814	821	1336	1839	1558	3000	2484
Smient	0	1	286	615	1345	862	1083	954	1060	22	0	0	15000	4918
Krakeend	133	138	571	1877	2682	4082	2063	1079	597	761	439	74	600	3654
Wintertaling	14	134	2931	8729	10648	14988	11508	8789	8383	2229	0	27	4000	27888
Wilde Eend	3926	4689	4037	4188	5090	5275	4121	2536	1350	670	1470	2397	20000	15891
Pijlstaart	0	0	52	468	386	371	157	127	67	0	0	0	600	1020
Tafeleend	7	1	17	1137	3098	5515	3903	2959	481	1	1	2	3500	13579
Kuifeend	18	24	62	293	282	1071	214	62	13	66	29	57	10000	3090
Meerkoet	237	600	1117	1564	1537	1764	628	313	140	39	12	70	17500	2237
Bonte Strandloper	0	0	177	74	573	970	1279	1078	112	0	0	0	14000	2338
2005 / 2006	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mar	Apr	Mei	Jun	1% norm	Max 91/92-04/05
Grauwe Gans	80	1002	345	557	2371	466	2051	633	56	25	35	54	4000	4706
Bergeend	390	229	278	438	1180	1009	877	892	1489	1031	1890	1811	3000	2484
Smient	0	0	126	484	826	1043	2606	891	445	14	0	0	15000	4918
Krakeend	53	384	1316	1788	2774	1967	2816	606	1416	365	372	165	600	4082
Wintertaling	22	750	5873	9640	12617	12178	13416	10044	7791	2019	4	16	4000	27888
Wilde Eend	5920	5813	4735	4945	5502	5158	8606	3042	2949	516	1338	2843	20000	15891
Pijlstaart	0	0	218	283	276	107	143	85	33	3	0	0	600	1020
Tafeleend	2	3	112	946	3111	4300	7892	4738	1074	1	0	2	3500	13579
Kuifeend	52	47	66	211	1036	733	1315	420	206	119	18	40	10000	3090
Meerkoet	362	693	1397	1333	1696	914	710	393	106	43	29	69	17500	2237
Bonte Strandloper	0	0	0	16	298	768	1027	601	182	5	0	0	14000	2338

Tijdens de droge en warme zomer van 2003 vielen er vele botulismeslachtoffers over het hele traject langs de Zeeschelde, zelfs tot aan de grens. Het aantal slachtoffers is zeer moeilijk in te schatten. Het betrof voornamelijk Wilde Eenden en Wintertalingen. De nazomeraantallen voor beide soorten waren gehalveerd in vergelijking tot het vorige telseizoen. Voor Wilde Eend bleven de aantallen het hele seizoen laag en is het totaal aantal vogeldagen sindsdien nauwelijks terug toegenomen (Figuur 2). Het verschil bij de aantallen Wintertaling was minder drastisch, de extreem hoge winterpieken bleven uit de laatste twee winters maar het totaal aantal vogeldagen is weer 'normaal' te noemen. Om een oorzakelijk verband te kunnen leggen is er onvoldoende inzicht in de turn-over van Wilde Eenden en Wintertalingen langs de Zeeschelde.

Figuur 2. Vergelijking van de maandtotalen voor Wintertaling en Wilde Eend langs de Zeeschelde van 2002/2003 tot nu.

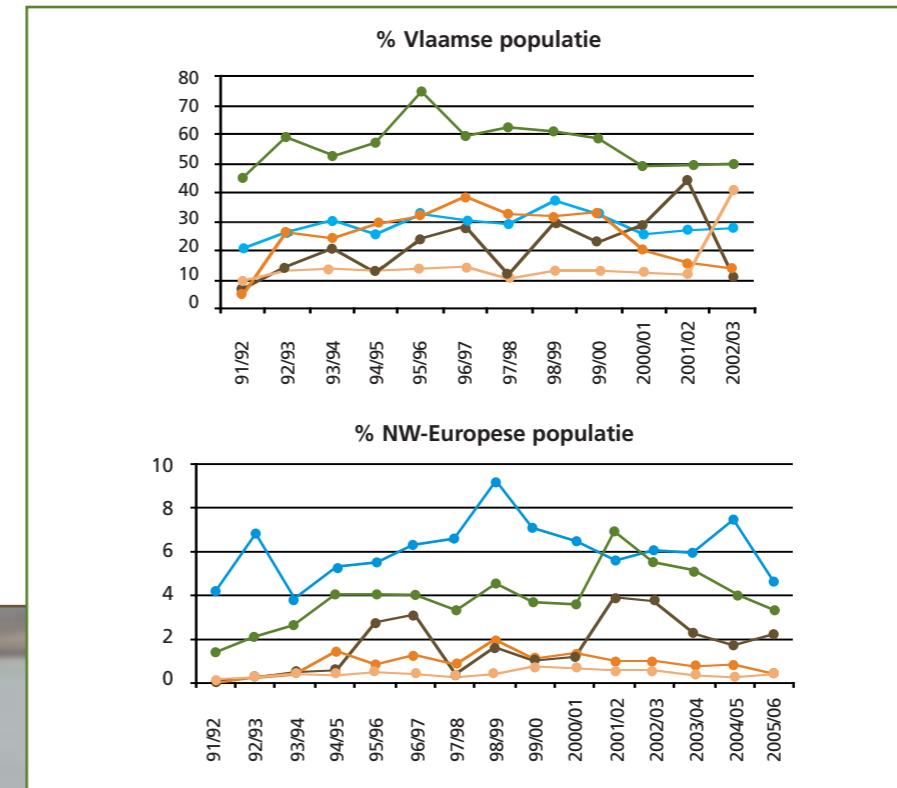
- 02/03
- 03/04
- 04/05
- 05/06

Het belang van de Zeeschelde voor Watervogels

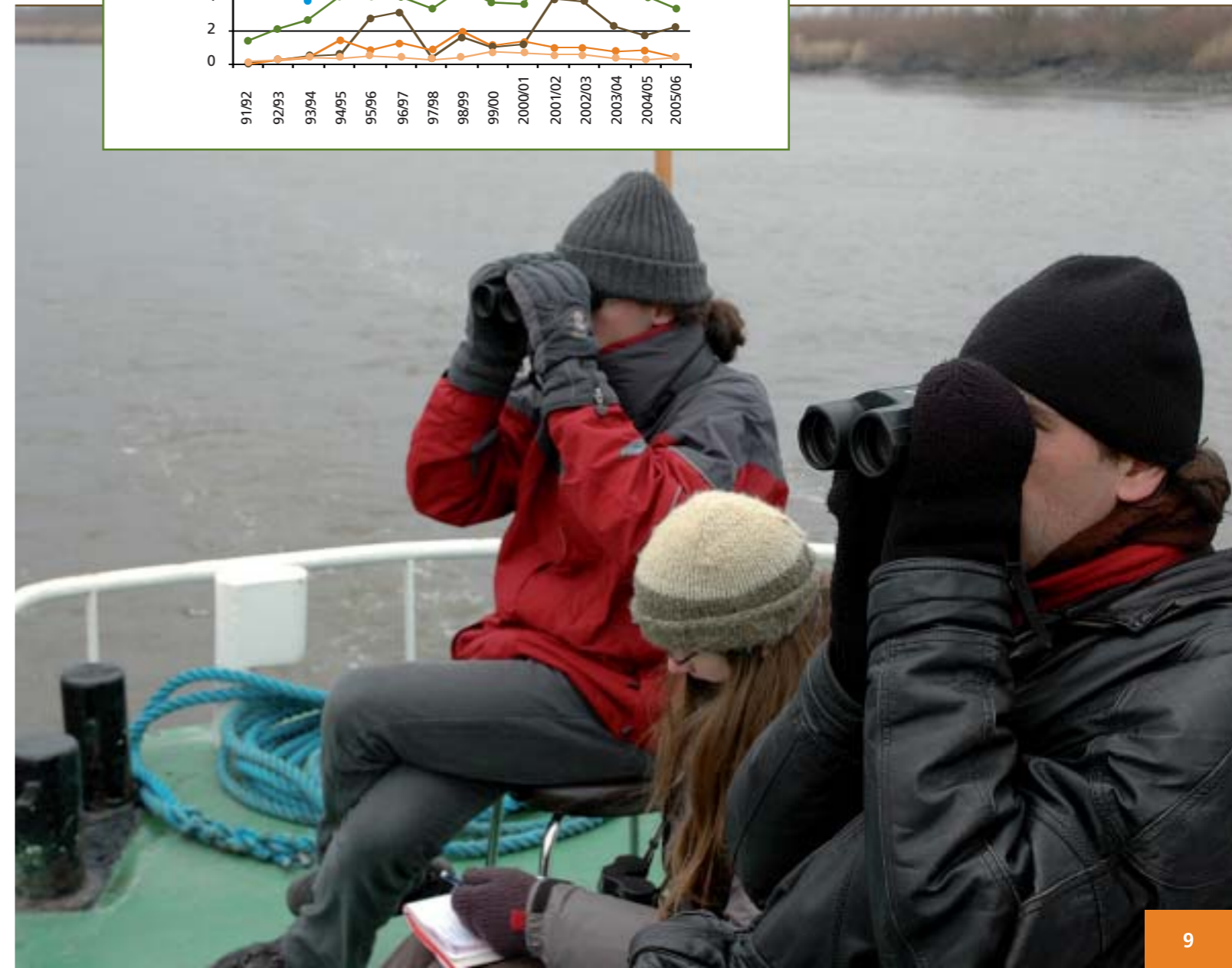
Het belang van de Zeeschelde voor watervogels werd al in talrijke publicaties benadrukt en aangetoond. De evolutie van het relatieve belang van de Zeeschelde voor Vlaanderen en voor Noordwest-Europa werd voor de vijf belangrijkste soorten geëvalueerd. Op Vlaams niveau werd een vergelijking gemaakt van de wintergemiddelden voor Vlaanderen en voor de Zeeschelde (watervogeldatabank INBO voor de wintertellingen Vlaanderen); op Noordwest-Europese schaal werd het waargenomen wintermaximum telkens getoetst aan de geldende populatieschatting voor dat seizoen (Figuur 3). Tijdens de winter herbergt de Zeeschelde 50 tot 60 % van de Wintertalingen in Vlaanderen. De strenge winter 1995/96 was uitzonderlijk, vermoedelijk omdat toen veel van de binnenwateren dichtgevroren waren. Ongeveer 30 % van de Krakeenden en de Pijlstaarten en 10 % van de Wilde Eenden vertoeven in de winter langs de Zeeschelde. Het aandeel Tafeleenden varieert sterk maar vertoont een globaal stijgende trend. Op internationaal niveau is de Krakeend de belangrijkste soort; ongeveer 6 % van de Noordwest-europese populatie overwintert jaarlijks langs de Zeeschelde. Tijdens de beschouwde periode verhoogde de 1 % norm voor Krakeend van 120 naar 600 in drie opeenvolgende populatieschattingen. Toch was er globaal gezien een licht stijgende trend voor het relatieve populatie aandeel in de Zeeschelde. De geografische populatie Wintertalingen veranderde tijdens de beschouwde periode niet volgens de populatieschattingen; de wintermaxima voor de Zeeschelde stegen echter van 1,5 % naar 5 à 6 %. Ook voor de Tafeleend bleef

de populatie ongewijzigd en steeg het internationaal belang van de Zeeschelde. De 1 % norm voor Pijlstaart daalde van 700 naar 600 in 1996/97. De aantallen langs de Zeeschelde schommelen reeds meer dan 10 jaar tussen 1 en 2 %.

Figuur 3. Evolutie van het Vlaamse en het Internationale belang van de Zeeschelde voor Krakeend, Wintertaling, Tafeleend, Pijlstaart en Wilde Eend.

- Wintertaling
- Krakeend
- Pijlstaart
- Wilde Eend
- Tafeleend

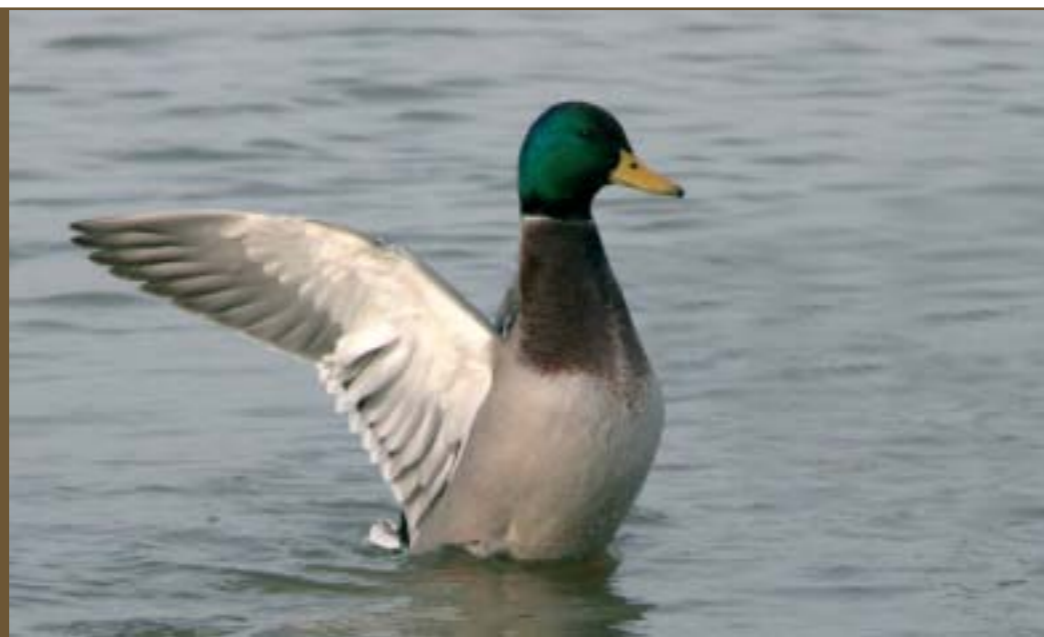
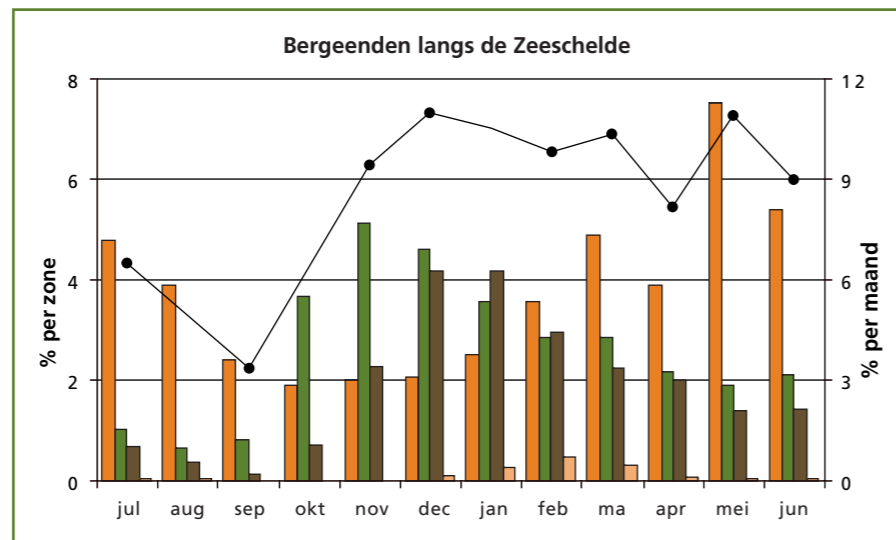

Bergeenden langs de Zeeschelde

Er zijn het hele jaar door Bergeenden langs de Zeeschelde. De seizoensmaxima variëren tussen 1500 en 2500 en kunnen zowel tijdens de zomer als tijdens de winter vallen. Het seizoensminimum is steevast in augustus of september. De verspreiding van Bergeenden langsheen de Zeeschelde verandert echter in de loop van een seizoen. In Figuur 4 wordt deze verdeling van Bergeenden over vier verschillende zones van de Zeeschelde in de loop van een seizoen weergegeven, uitgedrukt als percentage van het totale aantal waarnemingen tussen oktober 1991 en juni 2004. Het weergegeven patroon is het gemiddelde over deze periode en kent uiteraard de nodige variatie van seizoen tot seizoen. De zone tussen Gent en Dendermonde is relatief onbelangrijk voor Bergeenden. Van mei tot september bevindt de meerderheid zich tussen de grens en Antwerpen, in oktober-november worden de grootste aantallen tussen Antwerpen en Temse waargenomen. In december-januari nemen ook de aantallen tussen Temse en Dendermonde toe. In februari is de verspreiding min of meer gelijkmatig van de Belgisch-Nederlandse grens tot Dendermonde, waarna de aantallen in de brakke zone weer de overhand krijgen. Observatie van individueel gemerkte Bergeenden zou kunnen aangeven of of het hier gaat om uitwisseling met de binnendijkse gebieden of dat de Bergeenden zich in de loop van een seizoen langsheen de Zeeschelde verplaatsen.

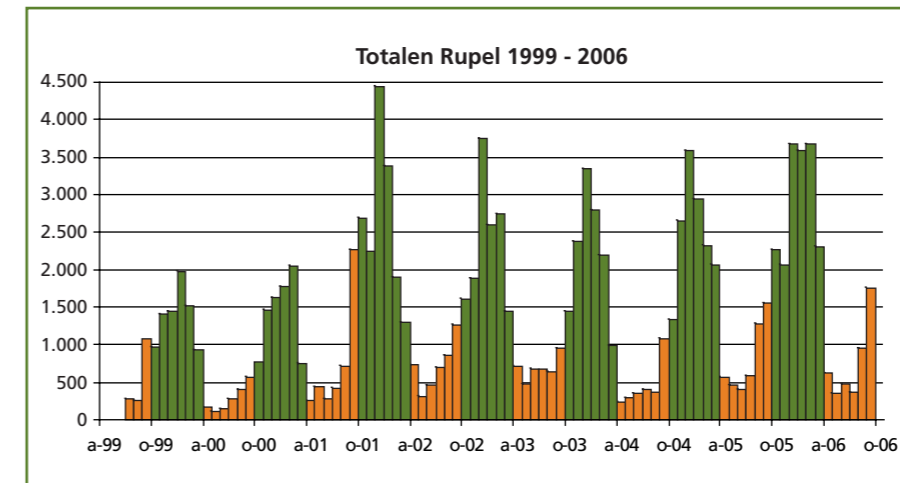
Figuur 4. Verspreiding van Bergeenden langs de Zeeschelde in de loop van een seizoen.

- Grens-Antwerpen
- Antwerpen-Temse
- Temse-Dendermonde
- Dendermonde-Gent
- Totaal

Watervogels langs de Rupel

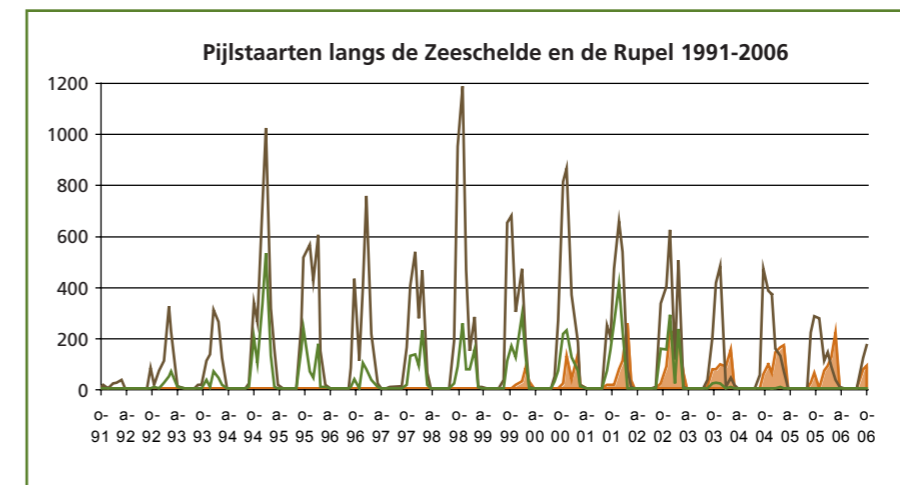
Sinds 1999 worden ook de watervogels op de Rupel maandelijks vanaf de boot geteld tussen de monding en de oude sluis van Wintam. Omwille van de vergelijkbaarheid worden de aantallen niet aan de totalen van de Zeeschelde toegevoegd. Op dit relatief korte traject worden tot 4500 watervogels geteld. De maxima en het seizoenal patroon zijn gelijkaardig aan die van de Zeeschelde (Figuur 5).

Figuur 5. Maandelijkse totalen van de watervogels tussen de monding van de Rupel en de oude sluis van Wintam (juli 1999-september 2006).

- Zomer
- Winter

In totaal werden 37 soorten watervogels waargenomen op dit traject. Wintertaling, Wilde eend, Krakeend, Kievit, Meerkoet, Tafeleend, Kuifeend en Pijlstaart zijn de meest talrijke. Opvallend is de evolutie van het aantal Pijlstaarten (Figuur 6). In mei 1999 werd het Noordelijk eiland ingericht als natuurgebied. Het werd vernat, omheind en er werden grote grazers op gezet voor extensieve jaarrond begrazing. Het werd een belangrijk overtijgebied voor Pijlstaarten die zich bij laagtij op de Rupel en Zeeschelde bevinden. Het is duidelijk dat er uitwisseling is tussen beiden. Toch kan daaruit niet meteen besloten worden dat de dalende trend langs de Zeeschelde, en dan vooral tussen de Kennedytunnel en Burcht, verband houdt met de toenemende aantallen langs de Rupel, de maxima op de Zeeschelde vallen vroeger op het seizoen dan op de Rupel. Bovendien vertonen ook de seizoensmaxima voor de som van Rupel en Zeeschelde een dalende trend. Ook de uitwisseling met het gebied verder stroomopwaarts de Rupel moet nader onderzocht worden.

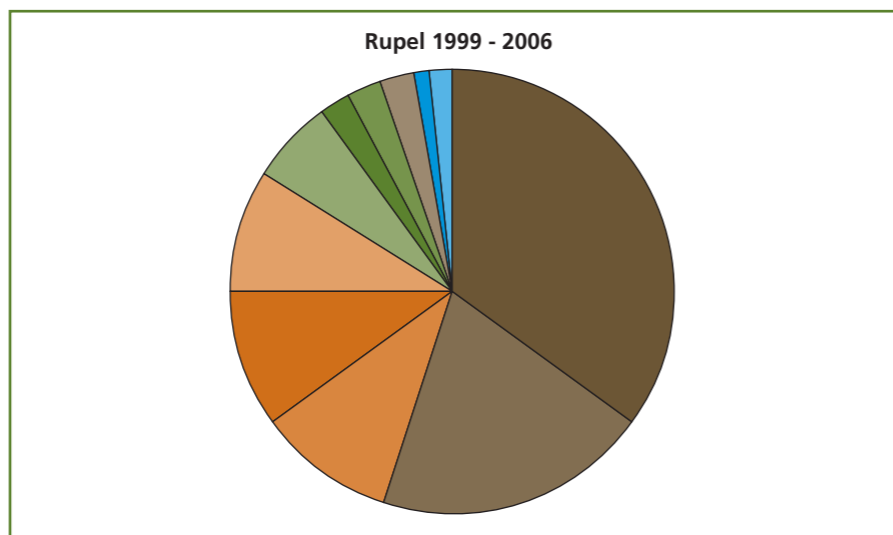

Figuur 6. b: Evolutie van de aantallen Pijlstaarten op de Zeeschelde, het aandeel van de individuen tussen de Kennedytunnel en Kruikeke daarin (1991-2006) en de aantallen op de Rupel (1999-2006).

- Rupel
- Kennedytunnel-Kruikeke
- Zeeschelde

Figuur 6. a: Soortensamenstelling van watervogels tussen de monding van de Rupel en de oude sluis van Wintam (1999-2006).

- Wintertaling
- Wilde Eend
- Krakeend
- Kievit
- Meerkoet
- Tafeleend
- Kuifeend
- Pijlstaart
- Bergeend
- Waterhoen
- Andere

Besluit

Na vijftien ononderbroken telseizoenen krijgen we een goed beeld van het belang van de Zeeschelde voor watervogels. Sinds het eerste telseizoen is er los van de jaarlijkse schommelingen een globale toename van de wintermaxima en het aantal vogeldagen. Het belang van de Zeeschelde voor watervogels in Vlaanderen is groot en neemt toe voor de Tafeleend. Het internationale belang vertoont daarenboven eveneens een stijgende trend voor Krakeend en Wintertaling. Verklaringen voor een aantal geobserveerde patronen in de telresultaten zullen andere onderzoeksmethoden vergen, vb. onderzoek naar de relatie met ruimtelijke en temporele patronen in de beschikbaarheid van voedsel en habitat. Toch is deze ononderbroken tijdreeks een ongelooflijk waardevolle bron van informatie ter ondersteuning van het beheer en het beleid van de Zeeschelde en het Schelde-estuarium in zijn geheel. Wij bedanken dan ook W&Z, afdeling Zeeschelde voor het telkens weer ter beschikking stellen van de benodigde 'bootdagen' alsook de tellers waarop we kunnen rekenen wanneer onze eigen 'bemanning' ontoereikend is.

- Erika Van den Bergh
- Ingrid Verbesssem
- Nico De Regge
- Jan Soors
- Geert Spanoghe
- Gunther Van Rijckeghem
- Koen Devos
- Anny Anselin

Punt-Transect-Tellingen van Broedvogels langs de Zeeschelde:

evaluatie van de resultaten (1994-2004)

Gedurende 11 broedseizoenen (1994-2004) werden Punt Transect Tellingen (PTT) van de broedvogels langs de Zeeschelde uitgevoerd. Deze monitoring steunde grotendeels op de inzet van vrijwillige medewerkers. In totaal werden 23 trajecten bezocht waarvan 13 langs het zoete, 3 langs het overgangsgebied en 7 langs het brakke deel van de Zeeschelde. Ondanks het feit dat de PTT-methode de meest haalbare is om evoluties in het broedvogelbestand te evalueren werden de tellingen stopgezet na het broedseizoen 2004. De hiaten die in de gegevensset ontstonden lieten niet langer toe om de telresultaten volgens de standaard PTT methode te analyseren.

Momenteel worden de data verwerkt en wordt getracht om alsnog een beeld te schetsen van trends in de relatieve aantallen broedvogels in het gebied. Het rapport zal nog dit jaar worden afgerond.

In januari 2007 is er opnieuw een Honkertelling!

In het verslag van de Canadese Ganzen-telling van 2004 werd aangekondigd dat er voorlopig niet meer jaarlijks, maar driejaarlijks een honkertelling zou uitgevoerd worden, in afwachting van een betere ontwikkeling van het verzamelen van afschotgegevens van de soort. Dit begint nu langzaam op punt te komen, zodat we in de toekomst aan de hand van een regelmatige (maar niet noodzakelijk jaarlijkse) honkertelling én afschotgegevens een beeld zullen kunnen krijgen van de winterpopulatie, de invloed van de beheersjacht en de trends. De gegevens verzameld tijdens de midmaandelijke watervogeltellingen kunnen het beeld aanvullen.

In de winter van 2005-2006 werden tijdens de januartelling niet minder dan 6455 exemplaren geteld, tevens het maximum van alle 6 midmaandelijke tellingen die winter. Gezien vergelijkingen van de 'Honkertelling' en de midmaandelijke tellingen aantonen dat deze laatste steeds een onderschatting zijn van de werkelijke situatie is het duidelijk dat de winterpopulatie van de Canadese Gans nog steeds hoog is.

Een groot aantal 'klassieke' honkerrijke gebieden met hogere aantallen blijken nog steeds goed te scoren. Gebieden waar tijdens een wintertelling 100-200 ex. werden gezien zijn o.a.: Hoge Dijken (Roksem), Plas St-Pieters (Brugge), Zandwinning/Kijkuit (Beernem), Scheldemeer (Destelbergen), Spettekakaai (Zingem), Ooidonkweiden (Deurle), Domein De Ghellinck (Elsegem), Donkmeer (Berlare), Verlengd Schijn (Oorderen), E-10 Put Wuustwezel, Deurganckdok (Kallo), Diepensteyn (Steenhuffel), Afvalwaterbekken Kepkensweg (Tessenderlo), Schulensbroek (Schulen). Plaatsen met 200-500 ex zijn: Kraenepoel (Aalter), Kluzendokken (Doornzele), Kallemoeie (Nazareth), Oude Schelde (Meilegem), Molsbroek (Lokeren), Polder Bazel-Kruike-Rupelmonde, Mechels Broek (Mechelen), Netevallei (Lier-Duffel), Kleiputten Rijkevorsel-Brecht, Superscoorders met meer dan 500 honkers zijn: Bourgoyen-Ossemeersen (Drongen), Damvalleimeer (Destelbergen) en Verrebroekse Plassen (Verrebroek) (gegevens wintertelling 2005-2006, Watervogeldatabank INBO).

De Honkertelling van 2007 gaat door op **zaterdag 27 januari**. Op deze datum vallen er geen andere in die maand geplande tellingen. Zoals steeds wordt geteld tussen 14 en 16 u. Aan de coördinatoren en vroegere medewerkers zal hierover in de loop van de maand januari nog een aparte mail gezonden worden. We hopen dat de vroegere medewerkers zich opnieuw willen inzetten om deze telling zo gebiedsdekkend mogelijk te maken. In ieder geval bij voorbaat dank aan iedereen die wil meetellen!

Anny Anselin
anny.anselin@inbo.be

Online invoeren van watervogeltellingen

een groot succes

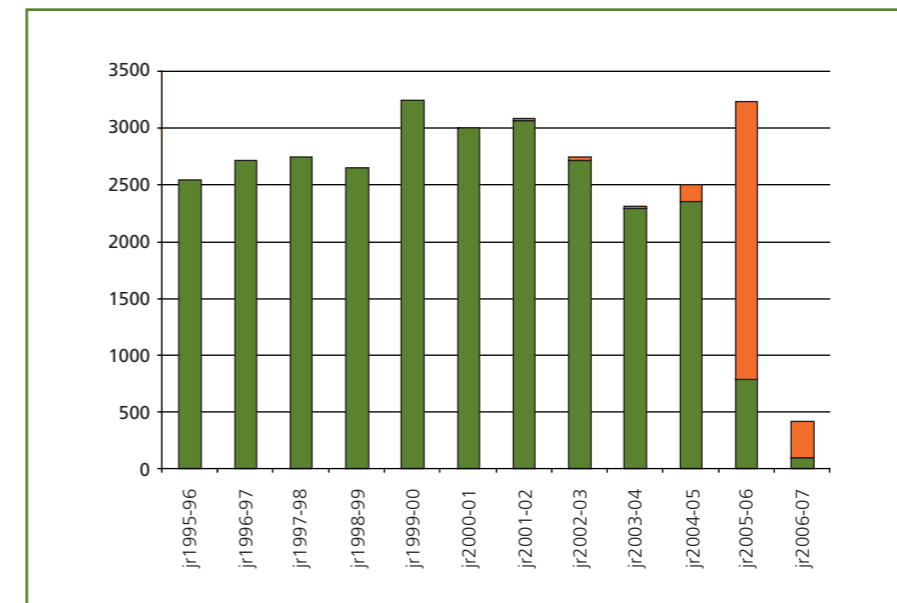
Tot voor kort kwamen op het INBO elk jaar ruim 3000 (al dan niet netjes) ingevulde telformulieren toe met resultaten van watervogeltellingen. We namen die met veel plezier in ontvangst want hoe meer formulieren, hoe beter er geteld was. Maar anderzijds was het controleren en invoeren van die duizenden formulieren een gigantische klus die veel tijd vergde van INBO-medewerkers. Het vele papierwerk was ook voor de tellers (en regionale coördinatoren) zelf niet altijd zo leuk, zeker niet voor diegenen die veel gebieden tellen. Het leek ons dan ook hoog tijd om met dit project op de digitale trein te springen.

Begin 2005 werd een webapplicatie van de watervogeldatabank ontwikkeld die de tellers moest toelaten om hun telgegevens online via een computer in te voeren. Bij de aanvang van het telseizoen 2005/06 was de testfase achter de rug en kregen alle hoofdtellers een persoonlijke gebruikersnaam en een paswoord waarmee ze toegang hebben tot de website <http://watervogels.inbo.be>. Na het inloggen krijgen ze een digitaal telformulier te zien waarop vervolgens alle gegevens ingevuld kunnen worden. Tevens kunnen ze alle beschikbare telgegevens van hun eigen telgebieden raadplegen en opvragen in een Excel-tabel.

We hadden een zekere aanpassingsperiode voorzien maar daarin bleven grote problemen gelukkig achterwege. Enkele kleine kinderziekten konden allemaal in korte tijd opgelost worden door de IT-cel van het INBO. De respons van de tellers overtrof ruimschoots onze verwachtingen. Na afloop van het telseizoen 2005/06 stond de 'teller' op ruim 2300 tellingen die via het web werden ingevoerd.

Een belangrijk voordeel van de online webapplicatie is dat het veel gemakkelijker is om up-to-date te blijven. Veel tellers sturen al in de loop van het telweekend hun resultaten door. Enkele dagen na het telweekend beschikken we vaak reeds over 50 % van alle tellingen. Figuur 1 geeft de stand van zaken wat betreft ingevoerde tellingen in de watervogeldatabank sinds 1995/96. Het aantal verrichte watervogeltellingen in Vlaanderen nam toe van ongeveer 2500 per winter in de eerste helft van de jaren '90 tot iets boven 3000 vanaf 1999. De lichte terugval in de periode 2002-2005 heeft te maken maken een achterstand in het invoeren van de tellingen die nog niet volledig is opgehaald. Opvallend is dat we wat betreft 2005/06 wél zo goed als volledig up-to-date zijn en dat dankzij het hoge percen-

tage online ingevoerde tellingen. Voor enkele regio's is het nog even wachten op papieren telformulieren van mensen die thuis niet over een computer of over een internetverbinding beschikken.

Figuur 1. Aantal ingevoerde watervogeltellingen per winter in de watervogeldatabank sinds 1995 (situatie oktober 2006), met onderscheid tussen tellingen die op papier zijn doorgegeven en op het INBO werden ingevoerd (groen) en tellingen die via de webapplicatie werden ingevoerd (oranje).

■ INBO
■ internet

Voor 2005/06 werden tot dusver de resultaten van ca. 76 % van de courante telgebieden via de webapplicatie ingevoerd. De resterende 24 % bestaat voor meer dan de helft uit tellingen die door het INBO zelf worden verricht (Schelde, IJzervallei, ...) zodat het aandeel van papieren telformulieren slechts een 10-tal % meer bedraagt. Wat betreft online invoer varieert het beeld wel van regio tot regio, afhankelijk van o.a. het aantal mensen die over internet beschikken. Maar ook de stimulerende rol van regionale coördinatoren blijkt een belangrijke factor te zijn. Enkele regio's zoals NW-Vlaanderen en Midden-Limburg stelden zich tot doel om alles digitaal in te voeren. Door goede afspraken tussen coördinatoren en tellers slaagde men er in om telkens in de week na het telweekend nagenoeg alle tellingen in de regio ingevoerd te krijgen. Op die manier kon men ook op heel korte termijn een volledig regiooverzicht met telresultaten beschikbaar stellen aan alle medewerkers.

In 2006 werden in de vernieuwde webapplicatie vooral meer mogelijkheden voorzien voor de regionale coördinatoren. De coördinatoren kunnen nu op elk ogenblik een overzicht opvragen met een stand van zaken wat betreft ingevoerde tellingen en hebben ook tal van mogelijkheden om telresultaten voor 'hun' regio op te vragen en te presenteren.

Inmiddels wordt op het INBO de laatste achterstand in het invoeren (hoofdzakelijk ontstaan in de drukke periode van de broedvogelatlas) weggewerkt en richten we al onze pijlen op een uitgebreid watervogelrapport dat in de loop van volgend jaar zal verschijnen.

Koen Devos & Stijn Vanacker
koen.devos@inbo.be
stijn.vanacker@inbo.be

Het BBV- project:

heden en toekomst

BBV: *Bijzondere Broedvogels Vlaanderen*

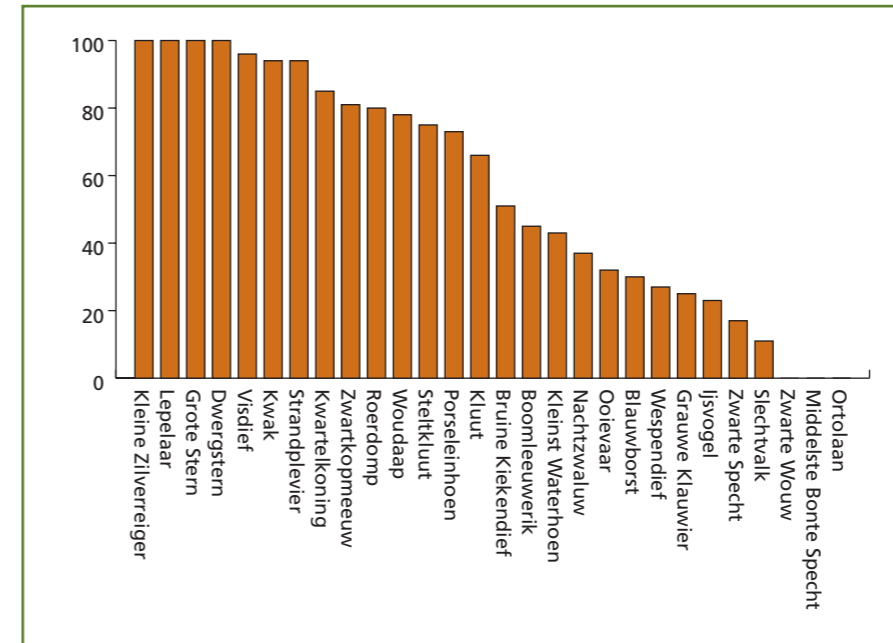
In 2006 verscheen het nieuwste BBV-rapport en dat was meteen ook een serieuze inhaalbeweging aangezien over het project tijdens en na de atlasperiode nauwelijks kon gerapporteerd worden. 'Bijzondere Broedvogels in Vlaanderen in de periode 1994-2005' behandelt in totaal 83 soorten waarbij de nadruk bij de soortteksten ligt op de periode 2003-2005. Telkens worden kort de voornaamste broedgebieden aangehaald en indien mogelijk wordt ook een aantalsgrafiek van de voorbije 12 jaren getoond.

Naast een aantal wintergevoelige soorten namen ook zeldzaamheden zoals Kleine Zilverreiger, Lepelaar, Grauwe Klauwier en Middelste Bonte Specht (spectaculair) toe. Minder goed verging het o.a. Paapje, Tapuit en Kuifleeuwerik. De afname van die soorten is dusdanig dat het uitsterven ervan in Vlaanderen onafwendbaar lijkt. Verheugend waren dan weer de broedgevallen van Oehoe (2005, nieuwe broedvogel voor Vlaanderen), Grote Mantelmeeuw (2004, idem) en Witwangstern (2005, voor het eerst sinds 1957).

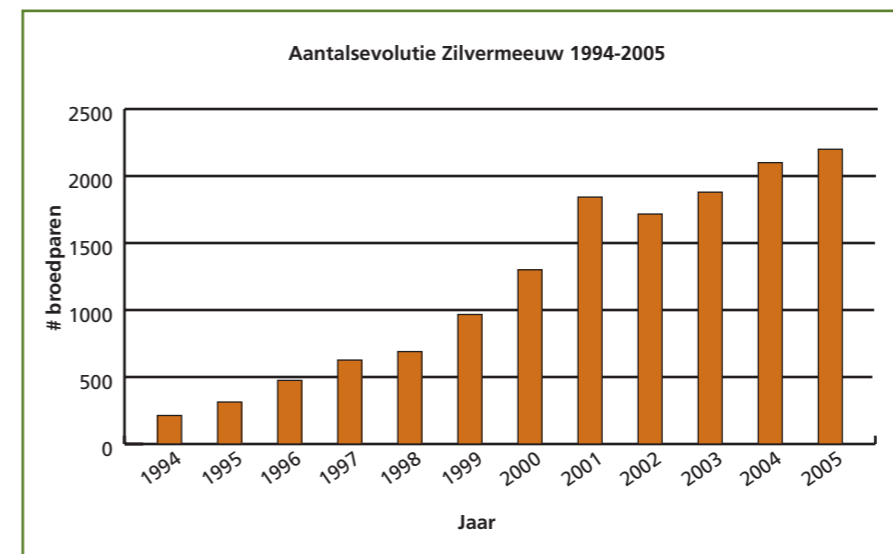
De gegevens uit de broedvogelatlas, aangevuld met de in dit rapport gepresenteerde BBV-data laten ons toe een eerste evaluatie te maken van de bestaande Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V's). Uit Figuur 1 blijkt duidelijk dat de Vogelrichtlijn voor heel wat soorten van de Bijlage I een extra bescherming biedt in Vlaanderen. Nochtans zijn er, vooral wat betreft bosvogelsoorten zoals Wespendif, Middelste Bonte Specht en Zwarte Specht, nog extra inspanningen mogelijk en nodig. De Voerstreek en de bosrijke regio ten zuiden van Leuven komen mogelijk in aanmerking voor een eventuele toekomstige uitbreiding van het aantal SBZ-V's. Naar analogie met de watervogeltellingen zal het in de toekomst mogelijk zijn om ook de BBV-data online door te geven. In de loop van de winter 2006/2007 willen we een eerste proefversie van het invoersysteem uittesten.

Het volledige rapport werd online ter beschikking gesteld op de website van het INBO: www.inbo.be/docupload/2712.pdf
Indien gewenst kan je ook nog een gedrukte versie bestellen.

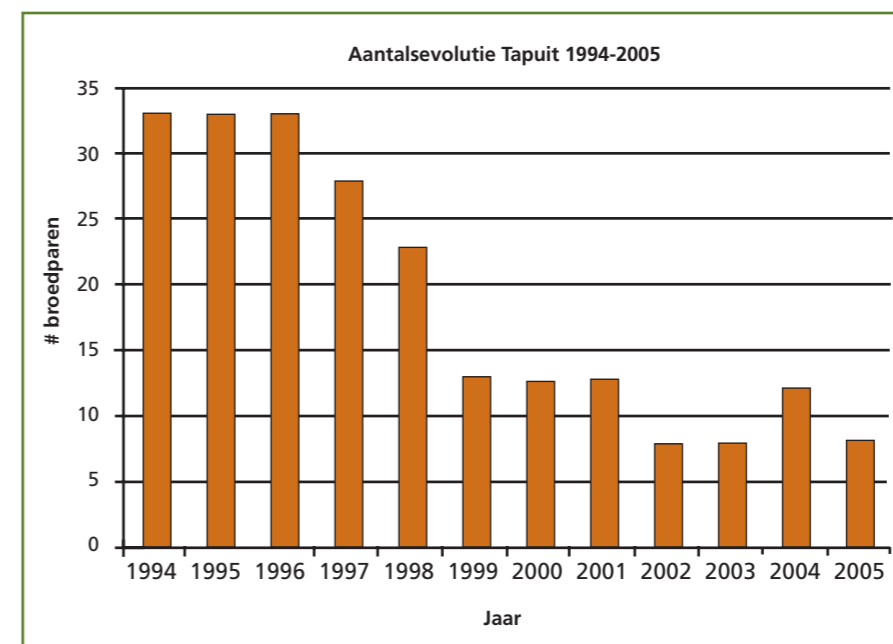
Glenn Vermeersch
& Anny Anselin

Figuur 1. Percentage van de totale Vlaamse populatie van Annex I soorten van de Europese Vogelrichtlijn dat binnen de bestaande Vogelrichtlijngebieden tot broeden komt.

Twee extreme voorbeelden van de resultaten van het BBV-project: de teloorgang van de Tapuit en de enorme opmars van de Zilvermeeuw.

Rivieroeververdedigen

Al of niet verenigbaar met hoge aantallen en kwetsbare soorten broedvogels?

Lange tijd was het verdedigen en versterken van rivieroeveren – meestal met harde structuren - synoniem met een belangrijk verlies van natuurwaarden. Gelukkig is de laatste tien jaar een kentering merkbaar en wordt er door het Agentschap Waterwegen en Zeekanaal NV (W&Z, het vroegere AWZ), Afdeling Bovenschelde, volop geïnvesteerd in natuurvriendelijke oeververdedigingen (NTMB= NatuurTechnische MilieuBouw). Dit is ook het geval langs de IJzer waar in verschillende fasen en op verschillende manieren oevers werden verstevigd, variërend van klassieke betonnen kopbalken, doorgroeietegels, smalle plasbermen die van de rivier gescheiden worden door houten palenrijen en/of dwarsplanken tot brede oeverzones.

De IJzer ontspringt te Frankrijk nabij St-Omer, stroomt ons land in ter hoogte van Roesbrugge en mondt na 76 km (waarvan 44 km op Belgisch grondgebied) in de Noordzee uit te Nieuwpoort. Het is een typische regenrivier met sterke waterpeilschommelingen. De IJzer is echter gekanaliseerd en het waterpeil wordt kunstmatig geregeld, waarbij bij laagtij geloosd wordt in de Noordzee. Vooral de IJzerbroeken (het natuurlijke overstroomingsgebied stroomopwaarts Diksmuide - Vogelrichtlijngebied) staan bekend voor hun grote aantallen watervogels tijdens de wintermaanden.

In 2005 startte in opdracht van W&Z een onderzoeksproject op het INBO met als doel een evaluatie te maken van die verschillende types oeververdedigingen langs de IJzer. Hierbij worden verdedigde oevertypes (Tabel 1) onderling en met de aanwezige natuurlijke (onverdedigde) oevers (riettype, steiloever, tussentype en struweeltype) vergeleken. Het ecologisch luik omvat deelonderzoeken op vlak van plantengroei, ongewervelden en broedvogels. In 2005 gingen de deelonderzoeken planten en broedvogels van start.

De broedvogelinventarisatie (uitgebreide territoriumkartering) van het traject Nieuwpoort-Fintele (62,4 km rivieroever) werd uitgevoerd in de maanden mei en juni door Peter Adriaens en Ann De Rycke. In totaal werd elk traject 3 keren bezocht. Enkel territoria op de dijken en oevers van de rivier werden in kaart gebracht.

In totaal werden 470 territoria van broedvogels vastgesteld, verdeeld over 30 soorten (enkele algemene soorten zoals Merel en Winterkoning niet inbegrepen).

Om de bespreking overzichtelijk te houden, werden de waargenomen vogelsoorten ingedeeld volgens het habitatype (Tabel 2). Voor 2 vogelsoorten wordt een aparte melding gemaakt als bijzondere broedvogel: IJsvogel en Oeverzwaluw.

Type oeververdediging	Beschrijving
<i>Oude, klassieke types</i>	
Betonnen kopbalken	Betonnen kopbalken met schuine wand, gestut door lange betonnen damwanden aan de oeverteen
Verticale betonpalen	Idem als vorige maar de kopbalk werd niet geplaatst zodat enkel de damwand zichtbaar is
Metselwerk	Metselwerk in bakstenen, waarbij de techniek een deel van de oeverteen maar vooral onder water de oever bedekt, grotendeels verzakt
<i>NTMB-types</i>	
Doorgroeietegels 'plat'	Betonnen tegels met 35% doorgroeiopeningen, hier met een tegel onder water geplaatst onder een zwakke helling
Doorgroeietegels 'steil'	Idem als vorige doch de tegels enkel op de oevertalud geplaatst zonder onderwatertegel
Enkele palenrij	Palenrij geplaatst op circa 1 m afstand van de oeverteen, gesteund door schanskorven, riet aangeplant op kokosrollen
Houten dwarsplanken	Aaneengesloten houten dwarsplanken, gesteund door schanskorven, riet aangeplant op kokosrollen
Vooroever	Palenrij op 3 m afstand van de oever geplaatst, enkel grondaanvulling, instroomopeningen om de 25 m
Brede oeverzone	Dijkverplaatsing landinwaarts zodat een brede zone voor water vrijkomt tussen de nieuwe dijk en de oude deels afgegraven oever

Soortgroep	Soort	Aantal territoria
Watervogels	Canadese Gans	1
	Grauwe Gans	3
	Fuut	22
	Meerkoet	41
	Waterhoen	36
	Wilde Eend	20
Subtotaal		123
Moerasvogels	Bosrietzanger	12
	Cetti's Zanger	3
	Kleine Karekiet	138
	Rietzanger	58
Subtotaal		211
Struweelvogels	Braamsluiper	1
	Grasmus	8
	Kneu	2
	Koolmees	4
	Pimpelmees	1
	Ransuil	1?
	Ringmus	7
	Spotvogel	1
	Staartmees	1
	Tijftjaf	3
	Tuinfluiter	5
	Zomertortel	2 (onderschatting)
Zwartkop	5	
Subtotaal		40
Bijzondere broedvogels (steile, afkalvende rivieroeveren)	IJsvogel	2
	Oeverzwaluw	88
Subtotaal		90
Overige	Koekoek	1 (onderschatting)
	Gele kwikstaart	1
	Roodborsttapuit	1 (mogelijk broedgeval: éénmalige waarneming)
	Witte kwikstaart	3
Subtotaal		6
Totaal		470

Tabel 1. Korte beschrijving van de meest gebruikte oeververdedigingen langs de IJzer.

Doorgroeietegels 'plat'

Tabel 2. Soortenverdeling van de broedvogels volgens habitatype en hun aantallen langs de IJzeroevers tussen Nieuwpoort en Fintele in 2005

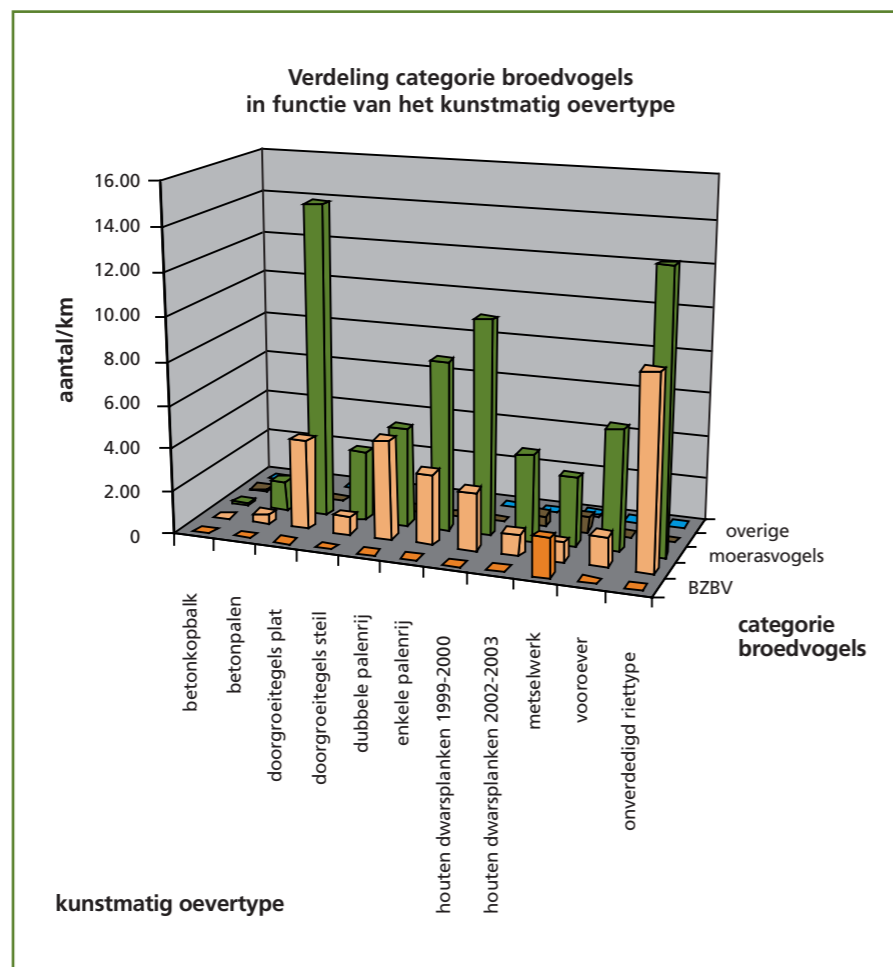

Vooroever

Figuur 1. Aantal broedvogels binnen een soortgroep per lopende km voor de verdedigde oevertypes en de onverdedigde rietoevers.

- BZBV
- watervogels
- moerasvogels
- struweelvogels
- overige

Figuur 1 geeft de aantallen per lopende km per oevertype voor de verschillende vogelgroepen. Na dit eerste monitoringsjaar kunnen een aantal voorlopige conclusies getrokken worden met betrekking tot de aanwezigheid van broedvogels in relatie tot verschillende oevertypes:

- In onverdedigde rietoevers wordt het hoogste aantal **watervogels** (8,9/km) aangetroffen; gevolgd door het onverdedigde struweeltype (6,7/km) en daarna gevolgd door een aantal NTMB-types: dubbele palenrijen (4,6/km), doorgroeitiegels met een platte onderwatertegel (4,2/km) en enkele palenrijen (3,3/km). Oude betonnen oevertypes bieden geen of zeer weinig broedgelegenheid voor watervogels.
- Het aantal broedgevallen van **moeras- en rietvogels** is het hoogst ter hoogte van de doorgroeitiegels met een platte onderwatertegel (14,6/km), direct gevolgd door de onverdedigde rietoevers (13/km). De zeer dichte rietkraag van deze oevertypes, met hoge dichtheden van Kleine Karekiet en Rietzanger, spelen hierin een cruciale rol. De zeldzamere Cetti's Zanger en de Bosrietzanger worden echter niet of veel minder waargenomen ter hoogte van deze doorgroeitiegels.
- **Struweelvogels** worden logischerwijze vnl. waargenomen ter hoogte van de onverdedigde oevers begroeid met struweel (10,2/km), maar ook watervogels komen in relatief hoge aantallen voor ter hoogte van deze struwelen (6,7/km). Doordat struwelen weinig aanwezig zijn ter hoogte van de verdedigde oevertypes worden dan ook weinig broedvogels van struwelen waargenomen. Struwelen langs rivieren zijn voor deze soorten vaak een laatste toevluchtsoord in het open, intensieve landbouwgebied waar lineaire landschapselementen zeer schaars geworden zijn.
- **Broedvogels van steile, afkalvende oevers**, zoals Oeverzwaluw en IJsvogel, worden normaal gezien niet aangetroffen in de NTMB-oevers, maar zijn beperkt tot de onverdedigde steiloevers of verzakt metselwerk (vooral ter hoogte van Nieuwpoort, tussen Mannekensvere en Tervate en tussen Diksmuide en Knokkebrug). **Het behoud van dergelijke natuurlijke steiloevers is belangrijk als men broedgelegenheid voor deze soorten wil behouden.**

Steiloever met nestgaten van Oeverzwaluw in de niet afgegraven oever van de brede oeverzone met landinwaartse dijkverplaatsing te Mannekensvere.

Globaal gezien hebben onverdedigde oevertypes duidelijk de hoogste waarde voor broedvogels. Ze kennen ook de hoogste diversiteit aan soorten. Toch hoeft het verdedigen van rivieroevers niet altijd en overal een grote negatieve impact te hebben op broedende vogelsoorten. Vooral voor bepaalde moeras- en rietvogels kunnen via NTMB geschikte broedhabitats worden gecreëerd, al dient vermeden te worden dat er te eenzijdige vegetatietypes (bv. overal Riet) ontstaan die slechts voor enkele soorten belangrijk zijn. De aanwezigheid van diverse types rivieroevers met voldoende variatie blijft belangrijk. Dit kan door het toepassen van bepaalde NTMB-technieken die natuurlijke processen zoals erosie en sedimentatie behouden of toelaten. Bijvoorbeeld door de aanleg van bredere oeverzones (Mannekensvere), met een verplaatsing van de dijk landinwaarts, zodat aan de rivierzijde deze processen toegelaten kunnen worden.

Omdat in 2005 niet het volledige traject (werken tussen Stavele en Roesbrugge) kon worden uitgevoerd en het natte en koude voorjaar roet in het eten gooide, werd de inventarisatie in 2006 opnieuw uitgevoerd over het gehele traject van de IJzer. Resultaten van deze telling volgen later.

Ann De Rycke, Peter Adriaens & Koen Devos
ann.derycke@inbo.be

Monitoring van broedvogels

in het Linkerschelde-oevergebied

Sinds het broedseizoen van 2003 is het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek belast met de monitoring van de broedvogels in het Vogelrichtlijngebied 3.6 'Schorren en polders van de Beneden-Schelde'. Het onderzoek kadert in de opvolging van de compensatiegebieden voor het Deurganckdok. In samenwerking met de vrijwilligers worden zowel gebieden op het opgespoten terrein als in de polder geïnventariseerd. De belangrijkste compensatiegebieden zijn de Verrebroekse Plassen, de Vlakte van Zwiendrecht, Steenlandpolder en het Paardenschor. Vanaf 2006 kwamen daar, na natuurinrichting, ook nog Doelpolder Noord en Putten West bij, beiden geflankeerd door een Kreek (zie bovenstaande foto). De beoogde aantallen van broedvogels als compensatie voor het Deurganckdok werden vertaald in de aan te leggen oppervlakte habitats die zij nodig hebben. Maar uiteindelijk zijn het wel die aantallen vogels die in deze gebieden moeten komen broeden.

Voor het habitat Riet & Water wordt nog niet voldaan aan de doelstelling. Bovendien worden de aantallen niet gehaald in de daarvoor aangeduide gebieden, Putten West en Steenlandpolder, maar eerder in de gebieden aangeduid voor het habitat Plas & Oever zoals de Verrebroekse Plassen en Drijdijck. De belangrijkste soorten die nog te lage aantallen halen zijn Blauwborst, Bruine Kiekendief, Kleine Karekiet en Waterral. Een belangrijke opmerking is echter dat rietvegetaties enkele jaren nodig hebben om zich te ontwikkelen. Wij mogen dus een jaarlijkse stijging van de aantallen verwachten.

Voor het habitat Strand & Plas en de beoogde meeuwenkolonies worden de doelstellingen wel volledig gehaald. Deze worden echter nagenoeg volledig gehaald in daarvoor niet aangeduide, tijdelijke gebieden op de werf van het Deurganckdok. Jaarlijks wordt de oefening gemaakt om te kijken of er dergelijke gebieden voorhanden zijn om de aantallen te halen in afwachting van de inrichting van de compensatiegebieden. Voor Kluten en plevieren werd in 2006 al een deel van de doelstelling in de compensatiegebieden gehaald tijdens de inrichting. Sommige werkzaamheden werden daar na overleg aangepast om het broedseizoen voor deze vogels normaal te laten verlopen. Visdief en Zwartkopmeeuw moeten de nieuwe compensatiegebieden nog ontdekken.

Het is het ergst gesteld met de weidevogels. Voor Tureluur, Grutto, Scholekster en Kievit werd respectievelijk een toename van 30, 24, 39 en 77 broedparen – bovenop de reeds aanwezige populaties - als doelstelling beoogd in Doelpolder Noord, Putten West en KBR. In 2006, nog tijdens de inrichting, werden pas de eerste aanwijzingen van een stijging in die richting vastgesteld. Door onteigeningen en omzetting van akkers naar grasland worden wel stijgende aantallen van akker- en weidevogels in de volledige polder vastgesteld (zie tabel). Deze omzetting kwam er vooral om de vooropgestelde 45 ha ecologisch waardevolle polder te halen die dienst moet doen als foerageergebied voor overwinterende ganzen. Maar ook als eerste maatregel binnen de nog in te richten compensatiegebieden werd stevast akkerland omgezet in grasland. Het aantal broedende Scholeksters, Grutto's, Tureluurs, Veldleeuweriken en Graspiepers is nu in de polder een veelvoud van enkele jaren terug. Kievit, Scholekster, Bergeend en Gele Kwikstaart reageerden hier maar matig tot niet op. Deze halen dezelfde, nog lage, dichtheden in het akkerland doorsneden met enkele graslanden.

In deze compensatiegebieden en in de natuur- of restgebieden op Linkeroever zitten jaarlijks natuurlijk andere leuke broedvogels waaronder heel wat soorten die voorkomen op de Rode Lijst. Voor 2006 waren dit o.a. 2 Roerdompen, 14 Lepelaars, een honderdtal Geoorde Futen, 12 Strandplevieren, 370 Zwartkopmeeuwen en meer dan 250 Visdieven. Een broedpoging van Grote Zilverreiger, mislukt door de overvloedige regen begin juni, was een primeur voor Vlaanderen. Wij verwachten dat de meeste van deze soorten daar de komende jaren zullen blijven toenemen.

Broedvogelterritoria Weidevogels polder (Doelpolder, Prosperpolder, Oud en Nieuw Arenberg)			
	2003	2004	2005
Kievit	157	147	148
Scholekster	17	19	33
Grutto	10	36	30
Tureluur	1	7	10
Bergeend	49	41	72
Krakeend	3	3	3
Slobeend	0	0	2
Kuifeend	0	0	4
Veldleeuwerik	11	9	17
Graspieper	2	4	9
Gele Kwikstaart	>5	11	11

De jaarlijkse verslagen van dit monitoring-project zijn downloadbaar op de website van het INBO www.inbo.be (doorklikken op Kenniscentrum-Monitoring-Waaslandhaven).

Geert Spanoghe
geert.spanoghe@inbo.be

Uitkijken naar ganzen met nek- ringen

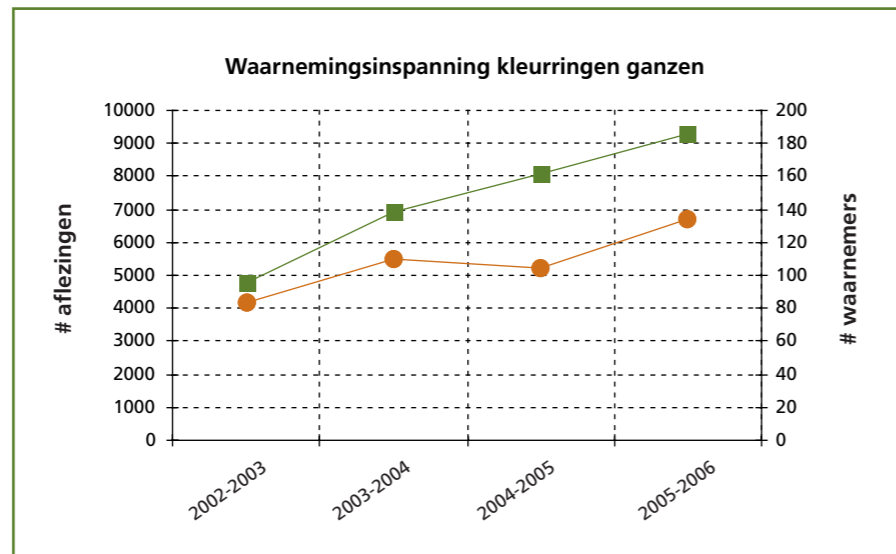

Foto: Roland François

Het aflezen van kleurringen bij vogels, en in het bijzonder bij ganzen, wordt dankzij de actuele informatie- en communicatietechnologie boeiender dan ooit. Nieuwe mogelijkheden om via het web gegevens in te voeren en informatie in te winnen dienen zich aan. E-mail en webtoegang is in zowat ieders bereik. Met deze bijdrage willen we verduidelijken wat de mogelijkheden zijn voor de aflezers van kleurringen bij ganzen (vnl. Kleine Rietgans en Kolgans) in Vlaanderen. Daarnaast geven we een stand van zaken over ons eigen Grauwe Ganzenproject (groene X-reeks).

Figuur 1. Evolutie van het aantal aflezers en het aantal aflezingen van nekringen bij ganzen in Vlaanderen.

■ aantal lezingen
■ aantal aflezers

Vanaf de start van de nekringprojecten bij arctische ganzen in 1990 hebben we een groeiend aantal waarnemers kunnen aanmoedigen om deze ringen af te lezen wat resulteerde in een forse toename van het aantal aflezingen (Figuur 1). Onze regionale coördinatieteam voor Vlaanderen gebeurde in zeer nauwe samenwerking en in afspraak met de databankbeheerders van de internationale ringprojecten. Zo konden we bijvoorbeeld voor 2005/2006 het recordtotaal van 9102 waarnemingen bijeenbrengen en doorsturen naar de ringcentrales. Het grootste deel van deze gegevens betrof ringen van Kleine Rietgans en Kolgans, maar ook van Grauwe Gans.

Voor het rapporteren en invoeren van de gegevens zijn reeds lange tijd via het Instituut voor Natuurbehoud ganzengebiedkaarten (A3-formaat in kleur) beschikbaar met duidelijke locatiecodes voor drie regio's in Vlaanderen: (1) de Oostkustpolders, (2) het Oost-Vlaamse Krekengebied en (3) de IJzervallei. Papier en digitale invulformulieren staan gratis ter beschikking en meldingen van waarnemingen worden in alle formaten aanvaard. De kaarten en de formulieren zijn nog steeds op eenvoudig verzoek gratis verkrijgbaar (email of brief met naam en adres; zie onze coördinaten onderaan dit bericht). Het gebruik van deze locatiecodes is uiterst belangrijk om ondubbelzinnig de plaatsaanduiding in de databank te kunnen invoeren. Dit alles blijft in de toekomst behouden.

Nieuw is dat voor de verschillende projecten nu de keuze gemaakt worden: ofwel invoer van gegevens via het web, ofwel verder gebruik maken van onze diensten als doorgeefluik (bijvoorbeeld voor omvangrijke bestanden, waarbij de invoer via het web veel tijd in beslag neemt). We blijven intens samenwerken met de coördinatoren van de ringprojecten en de respectievelijke websites. Onderlinge afspraken en communicatie zal ervoor zorgen dat gegevens die via het web ingevoerd worden ook voor de regionale uitwerking kunnen gebruikt worden. Het heeft daarom geen zin om de via het internet ingevoerde waarnemingen ook nog aan ons adres door te geven.

Onze vroegere gebiedscodes dienen uiteraard ook op de websites gebruikt te worden worden voor invoer van waarnemingen, mits voorafgegaan door de letter B. Voorbeeld: gebied 702 in Uitkerke wordt B702. Invoer van enkel de gemeentenaam betekent verlies aan informatie en veroorzaakt verwarring, tenzij de nauwkeurige geografische coördinaten van de locatie van de geringde gans kunnen ingegeven worden.

Invoer via het web vereist vooraf een registratie die je doet via de website zelf.

Hierna volgt een overzicht van de verschillende lopende projecten.

Kleine Rietgans

Al sedert 1990 worden in Denemarken door dr. Jesper Madsen (NERI) bijna jaarlijks Kleine Rietgans gevangen tijdens de doortrek in het voorjaar in Jutland, DK. Het betreft zoals bekend de subpopulatie van de Kleine Rietgans, die broedt op Spitsbergen en die via Noorwegen, Denemarken en Friesland naar de Vlaamse Oostkustpolders afzakt.

De ganzen worden voorzien van genummerde blauwe nekringen met witte code (één grote letter en dwars erop twee cijfers of meer recent een cijfer en een letter). In maart 2005 werden opnieuw zo'n 395 ganzen voorzien van een nekring, deze keer een combinatie van letter E, H en I met dwars erop een cijfer en een letter (voorbeeld E3R, H6G, I8R). Een lijst van de gebruikte combinaties kan op eenvoudig verzoek verkregen worden. In 2006 werden geen nieuwe codes aangebracht.

Tijdens de winter 2005/2006 werden in Vlaanderen van deze soort het fenomenale aantal van 7499 aflezingen gerealiseerd. Heel interessant zijn o.m. de vaste 'koppels', waarbij mannetje en vrouwtje een nekring dragen, en als zodanig als koppel in het veld kunnen geobserveerd worden. Het is verder boeiend om bepaalde individuele ganzen steeds in hun zelfde geprefereerde gebied terug te vinden (plaatstrouw.)

De oude ringen zijn sterk afgebleekt tot grijsachtig wat het aflezen fel bemoeilijkt. Toch loont het zeker een extra inspanning ook deze te ontcijferen. De oudste Kleine Rietgans is momenteel de E67, die in voorjaar 1990 als adulte vogel werd geringd en nu minstens 18 jaar moet zijn en op 3 november al terug in onze regio gezien werd. Een bezoek aan de Oostkustpolders in november, december of januari levert gegarandeerd de waarneming van tientallen ringen bij Kleine Rietgans op, afhankelijk van de weersomstandigheden en de gebruikte optiek.

De door ons voor Vlaanderen gecoördineerde gegevens gaan als dataset naar Denemarken. Waarnemers kunnen hun waarnemingen ofwel via het web invoeren (<http://pinkfoot.dmu.dk>) ofwel aan ons bezorgen. Uiteraard is dubbel doorsturen niet zinvol.

Twee Kleine Rietganzen werden voorzien van een zwarte ring (codes A01 en A02). De A02 was vorig jaar terug te gast in onze Oostkustpolders. Om verwarring te voorkomen wordt steeds de kleur van de ring gevraagd, naast de soort gans.

We willen bijzondere aandacht vragen voor het vermelden van het habitat van de waargenomen geringde Kleine Rietganzen (tabel met indeling en codes te verkrijgen op aanvraag).

Kolganzen

De succesvolle resultaten die met kleurringen in het recente verleden werden behaald, hebben ertoe geleid dat ook voor de Kolganzen broedend in Noord-Rusland een ringproject werd opgestart in 1998 (dr. Helmut Kruckenberg, Univ. Osnabrück, Duitsland, in samenwerking met dr. Bart Ebbinge, Alterra, Nederland, met steun van het INBO). Dit project gebruikt zwarte en lichtgroene nekringen met witte inscriptie (één letter met dwars erop: twee cijfers of twee letters). In de winter 2005/2006 werden in Vlaanderen 1249 aflezingen gemeld (815 aflezingen van de zwarte serie en 434 aflezingen van de groene serie). Uitbreiding van overwinteringsgebieden van de Kolgans naar andere delen van Vlaanderen (Ijzervallei, Krekengebied, Schelde, Maas) zorgt ervoor dat ook daar veel ringen waargenomen worden en de uitwisseling tussen de regio's duidelijker wordt.

In het Noord-Syberische Taimyr werden deze zomer (2006) zo'n 220 nekringen aangebracht bij ruiende Kolganzen (groene en zwarte ringen). Uitkijken dus, want 1/3 van deze vogels verblijft in Nederland/België tijdens de wintermaanden.

De door ons voor Vlaanderen gecoördineerde gegevens gaan als dataset naar Duitsland/Nederland. Waarnemers kunnen hun waarnemingen ofwel via het web invoeren (<http://geese.org>; wellicht is deze website in gebruik vanaf november 2006) ofwel aan ons bezorgen via bijgevoegde exceltabel of in enig ander formaat. Ook hier graag het habitat vermelden (zie lijst met codes onderaan).

Voor de Kolganswaarnemers is boeiend informatie te vinden op <http://blessgans.de>, waar de verplaatsingen van ganzen met satellietzender op een kaart van Europa uitgezet worden.

De Kolgans Adri werd voorzien van een zender op 8/2/2006 in Nederland, en kon zonder problemen tot in de broedgebieden (in Taimyr, Noord-Rusland) gevolgd worden. Tijdens het najaar 2006 is hij bezig met zijn lange terugtocht naar het westen; eind oktober verbleef hij ergens aan de Wolga.

Grauwe Ganzen

Voorjaar 2000 en 2001 werden op de broedplaats te Damme een 80-tal Grauwe ganzen geringd met **groene nekringen met witte code**: 1 letter en 2 cijfers in de reeks X01- X99. Later werden occasioneel ringen aangebracht van de reeks XAA tot XAX, en dit voorjaar te Damme XBA tot en met XBC. Nog een dertigtal vogels zijn in leven (zomer 2006).

Dit project werd opgezet in samenwerking tussen het Instituut voor Natuurbehoud, nu INBO (Eckhart Kuijken en Christine Verscheure), de Rijksuniversiteit Groningen (Maarten Loonen) en het natuurreservaat 'de Oude Stadswallen' te Damme (Robrecht Pillen en Rudy Deplae). Ook elders in de polders worden steeds vaker broedende Grauwe ganzen aangetroffen, met concentraties in de Achterhaven, Oostende, de Blankaart, Assenede en St.-Laureins.

Het ringproject heeft tot doel de plaatstrouw of de verdere uitzwerming van de broedvogels uit Damme en de eventuele uitwisseling met andere kolonies na te gaan, evenals de verspreiding tijdens de trek- en winterperiode in kaart te brengen.

Waarnemingen van deze **groene X-ringen bij Grauwe Gans** kunnen in alle formaten aan ondergetekenden gestuurd worden per email of per post. We bezorgen de waarnemers informatie over de waargenomen Grauwe Ganzen en hun trekbewegingen.

Canadese Gans

In Vlaanderen werden in het verleden Canadese Ganzen van witte nekringen voorzien. Terugmeldingen worden door Anny Anselin (INBO) en **Stijn Cooleman** behartigd in het kader van het **Honkerproject**. Alle informatie en waarnemingen van nekringen bij Canadese Gans naar: stijn.cooleman@skynet.be

Tot slot

Voor informatie over alle kleurringprojecten bij vogels is en blijft de zeer gespecialiseerde website van Dirk Raes (www.cr-birding.be) de referentie bij uitstek, ook voor de ganzensoorten. Resultaten van de bovenvermelde projecten voor Vlaanderen kwamen tevens uitgebreid aan bod in diverse bijdragen die verschenen zijn in het speciale ganzennummer van Natuurland Oriolus van december 2005 (pdf's van deze artikels zijn op aanvraag te bekomen).

Verder willen we - in het belang van het onderzoek - een oproep doen om onzekere waarnemingen zelf te schrappen; geef enkel door wat 100 % zeker is.

Hierbij ook een warme en hartelijke dank aan de vele vrijwillige waarnemers die jaar na jaar bijdragen aan het ganzen-kleurringen-onderzoek. We hopen opnieuw op een ruime respons tijdens deze winter.

Christine Verscheure & Eckhart Kuijken

INBO, Instituut voor Natuur en Bosonderzoek,
Kliniekstraat 25, B-1070 Brussel
christine.verscheure@inbo.be en
eckhart.kuijken@inbo.be

Foto: Roland François

Voedsel- ecologie van Tafeleenden op de Zee- schelde

Foto Kjell Janssens

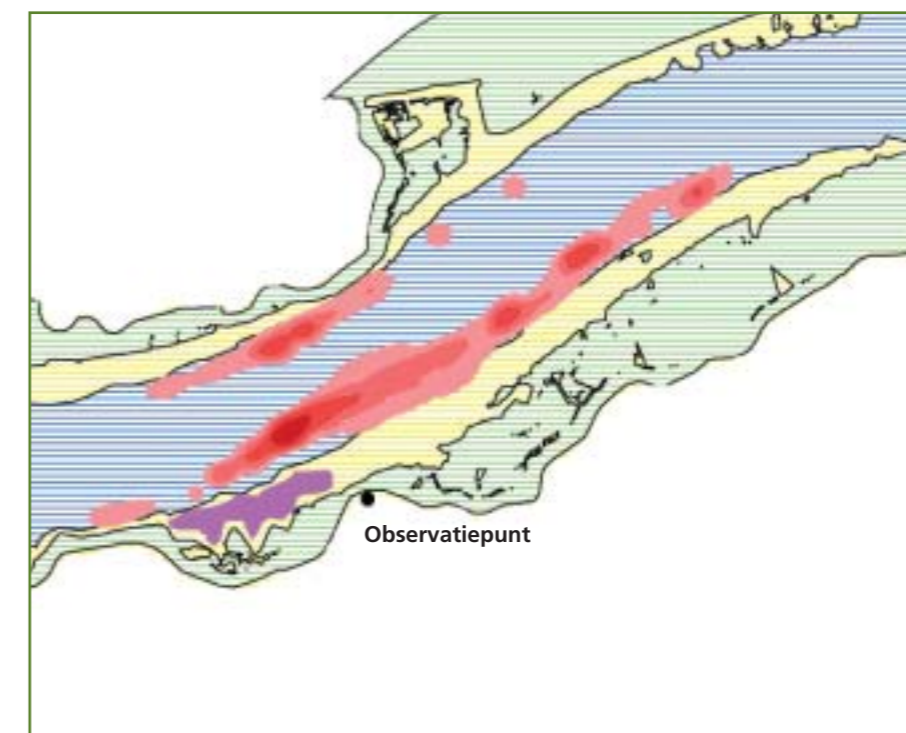
In het kader van mijn licentiaatsthesis aan de Universiteit Antwerpen werd, in samenwerking met het INBO, de voedsel­ecologie van de Tafeleend in de Zeeschelde bestudeerd. De Zeeschelde is de laatste jaren in toenemende mate belangrijk geworden als overwinteringsgebied voor Tafeleenden. Tot de winter van 1995/96 kwam de soort er slechts in kleine aantallen voor. Tijdens de zeer koude winters van 1995/96 en 1996/97 nam het aantal Tafeleenden sterk toe tot meer dan 10.000 exemplaren. Sindsdien zijn er sterke schommelingen tussen de jaren, maar de aantallen zijn wel bijna altijd hoger dan vóór de twee koude winters. Tijdens de winter van 2001/02 verbleef er een recordaantal van 14.141 ex. langs de Zeeschelde. Gezien het hier gaat om 4 % van de Noordwest-Europese populatie, is de Zeeschelde onmiskenbaar van internationaal belang voor de soort.

Tafeleenden zijn gespecialiseerde consumenten van benthische voedselbronnen die ze al duikend bereiken. Uit de literatuur blijkt dat het dieet van de soort zeer gevarieerd is. Ze eten zowel plantaardig, zoals zaden en vegetatieve delen van Chara en Nitella, als dierlijk voedsel zoals insectenlarven, mosselen, slakken en wormen. Daarom is het enigszins verwonderlijk dat er op de Zeeschelde zoveel Tafeleenden overwinteren aangezien de fysische omstandigheden er niet geschikt zijn voor ondergedoken waterplanten en de benthische fauna zeer sterk verarmd is. De enige benthosoorten die in de Zeeschelde voorkomen zijn een drietal soorten Oligochaeta. Dit zijn kleine wormpjes die tot de Clitellata behoren. Maar zij komen dan weer wel in zeer hoge densiteiten voor. Dit is iets dat men vaker ziet in zwaar vervuilde systemen: een (zeer) geringe soortenrijkdom met vooral enkele zeer tolerante soorten die in uitzonderlijk hoge aantallen voorkomen.

In deze studie werd onderzocht of deze Oligochaeta het hoofdvoedsel van de Tafeleenden in de Zeeschelde vormen. Er werd gekozen om dit niet op de traditionele manier te doen aan de hand van analyses van de maaginhoud omdat hiervoor dieren gedood moeten worden. In plaats daarvan werd er getracht een inzicht in het voedsel van de soort te krijgen door nauwkeurig te karteren waar de vogels foerageren. Later werden dan zowel op plekken waar ze foerageren als op plekken waar ze geen voedsel zochten bodemstalen genomen zodat het aanwezige benthos op die verschillende plaatsen kon vergeleken worden. Het voedselgedrag van watervogels wordt maar zelden op deze manier bestudeerd omdat het zeer moeilijk is om nauwkeurige karteringen te bekomen van de vogels op het water zonder ze

te verstoren. Daarom werd er hier gewerkt met een methode die *theodolite-tracking* genoemd wordt en afkomstig is uit onderzoek naar migrerende walvissen. Waarschijnlijk is dit de eerst maal dat deze methode in onderzoek naar watervogels gebruikt is. Met behulp van GIS software konden dan kaartjes gemaakt worden van waar de eenden foerageren.

Er kon vastgesteld worden dat de Tafeleenden enkel in de subtidale gebieden foerageerden tot een diepte van 8,5 m, en dit enkel tijdens de laatste uren van afgaand water. Wanneer het water weer begon op te komen, stopten de vogels met foerageren en verzamelden ze zich om samen op een plek achter een steenstort uit de stroming het volgende laag tij af te wachten (Figuur 1)

Figuur 1. Foerageerlocaties, relatieve densiteiten en hoogtij rustplaats van de Tafeleenden gebaseerd op alle waarnemingen tijdens de hele winter. De indeling in sublitoraal en intertidiaal gebeurde a.h.v. het gemiddelde laag en hoogwaterpeil tijdens de studieperiode.

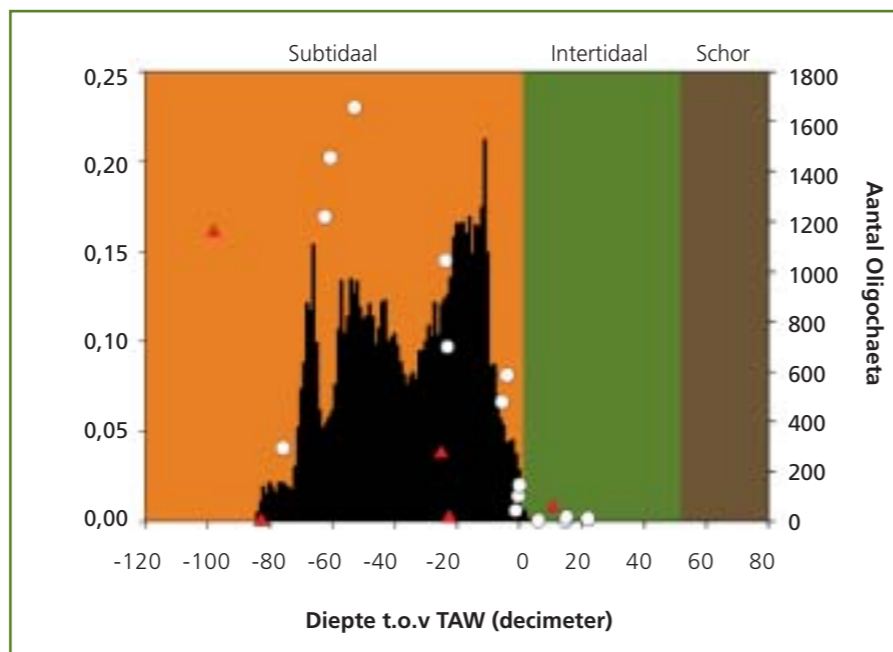
De benthosstalen werden genomen met behulp van een box-core vanaf het onderzoeksschip de luctor van het NIOO-KNAW. Er waren enkel Oligochaeta in de bodemstalen aanwezig. De densiteiten waren significant hoger op de plaatsen waar Tafeleenden foerageerden dan op plaatsen waar ze niet foeragerend werden waargenomen. Hieruit kunnen we besluiten dat Oligochaeta wel degelijk het voedsel van de Tafeleenden op de Zeeschelde vormen.

Het is opvallend dat de Tafeleenden niet op de slikken foerageren (Figuur 1 en 2). Misschien doen ze dit om competitie met Wintertalingen en andere eendensoorten die wél op de slikken foerageren, te vermijden. Aangezien er een hoge energetische kost verbonden is aan duiken is het zeer merkwaardig dat de Tafeleenden in het studiegebied aan de Notelaer zo diep duiken, tot wel 8,4 m diep (Figuur 2). Dit is merkkelijk meer dan duikdieptes die in andere studies werden genoteerd, meestal dieptes van 1 tot 2,5 m, met een maximum van 4,5 m. Waarschijnlijk is het toch nog energetisch rendabel om zo diep te duiken doordat Oligochaeta een hoge energie-inhoud hebben en weinig onverteerbaar materiaal (zoals bv. de schelpen van driehoeksmosselen) bevatten.

Eens onder de 8,5 m is het voor de Tafeleenden niet meer rendabel om daar te foerageren, hoewel er in één staal bij een diepte van 10 m toch nog veel Oligochaeta aanwezig waren (Figuur 2).

Figuur 2: Distributie van de foerageerlocaties over de diepte. Voor elke diepteklasse (om de 10 cm) wordt het procent weergegeven van de totale oppervlakte van die diepteklasse waar meer dan 2 maal foeragerende Tafel-eenden werden waargenomen.

- % opp meer dan 2 x bezet
- Benthosstalen rechteroever
- ▲ Benthosstalen linkeroever

De enorme densiteiten die de Oligochaeta in de Zeeschelde kunnen bereiken, en waarvan de Tafel-eenden klaarblijkelijk afhankelijk zijn, zijn kenmerkend voor hypertrofe wateren met minimale (maar voldoende) zuurstoftoevoer (SEYS et al., 1999). Wanneer de waterkwaliteit in de toekomst zal verbeteren (bv wanneer de zuivering van het Brussels afvalwater een feit zal zijn) zal de soortenrijkdom toenemen maar de abundantie van de Oligochaeta dalen. Wat het effect hiervan op Tafel-eenden en andere watervogels zal zijn, is niet geweten. Deze verandering zou echter wel eens zeer traag kunnen gaan omdat er nog zeer lang belangrijke bronnen van organisch materiaal in de bodem zullen aanwezig blijven, maar ook door de jaarlijkse productie van organisch materiaal door de schorren langs de rivier (SEYS et al., 1999). Een verdere opvolging van zowel watervogel- als benthospopulaties langs de Zeeschelde is dan ook aangewezen.

Referentie

SEYS, J., M. VINCX & P. MEIRE, 1999.
Spatial distribution of Oligochaeta (Chilellata) in the tidal freshwater and brackish parts of the Schelde estuary (Belgium). *Hydrobiologia* 406: 119-132.

Bart Tessens

Recent verschenen

Ecologische atlas van Steenloper en Paarse Strandloper aan de Vlaamse kust

Belangrijke teldata

13/14 januari 2007:

Watervogeltellingen

13 januari 2007:

Slaapplaatstelling Aalscholvers

20 januari 2007:

Slaapplaatstelling meeuwen

27 januari 2007:

Honkertelling Canadese Ganzen

17/18 februari 2007:

Watervogeltellingen

17/18 maart 2007:

Watervogeltellingen

Vrijwilligers die in hun vrije tijd vogels kijken, tellen, inventariseren en ringen zijn gelukkig behoorlijk talrijk in Vlaanderen. Amateur-ornithologen die zich echt verdiepen in één of een paar soorten zijn al heel wat schaarser. Zij die dit ook nog eens tientallen jaren volhouden én er uiteindelijk een boek over schrijven nog veel zeldzamer. Het geeft aan hoe hoog we het recent verschenen boek van Marc Becuwe (en co-auteurs) over de Paarse Strandloper en de Steenloper mogen inschatten. De hoofdauteur verdiepte zich jarenlang in de levenswijze van beide soorten aan de Vlaamse kust. De lange tijdreeks (1947-2005) waarin gegevens werden verzameld is uniek.

De hoofdmoot van het boek bestaat uit een gedetailleerde beschrijving van de aantallen, de verspreiding, het gedrag en de ecologie van beide soorten in de jaren '60 en '70. De inbreng van de mede-auteurs – Paul Lingier, Georges De Putter, Raymond Deman, Guido Rappé Peter Sys en Koen Devos - heeft vooral betrekking op de recentere situatie en laat toe om lange termijn-trends over een tijdspanne van ruim 50 jaar te beschrijven. Opmerkelijk is dat Steenloper en Paarse Strandloper – hoewel ze vaak in dezelfde gebieden pleisteren en foerageren – de voorbije 20 jaren een volledig tegenovergestelde trend laten noteren langs onze kust. Maar ook wat betreft bioritme en voedsel-ecologie blijken beide soorten grondig van elkaar te verschillen.

Hoewel vrij gespecialiseerd betreft het hier een werk dat niet mag ontbreken in de boekenkast van iedereen die geïnteresseerd is in steltlopers, kustvogels en/of kustecosystemen.

Het boek telt 184 pagina's en is zeer rijk geïllustreerd met figuren, kaartjes en foto's. Te koop in de Natuurpunt-winkel aan de prijs van 22,5 EUR.

Referentie

Becuwe M., P. Lingier, R. Deman, G. De Putter, K. Devos, G. Rappé & P. Sys, 2006.
Ecologische Atlas van de Paarse Strandloper en de Steenloper aan de Vlaamse kust 1947-2005. VLIZ Special Publication 33, Oostende, 184 pp.

Vogelnieuws

ORNITHOLOGISCHE NIEUWSBRIEF VAN HET INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK

Het INBO is het Vlaams onderzoeks- en kenniscentrum voor natuur en het duurzame gebruik ervan. Het INBO verricht onderzoek en levert kennis aan al wie het beleid voorbereidt, uitvoert of erin geïnteresseerd is.

Als Vlaamse instelling werkt het INBO in de eerste plaats voor de Vlaamse overheid, maar het levert ook informatie voor internationale rapporteringen en gaat in op vragen van lokale besturen. Daarnaast ondersteunt het INBO onder meer organisaties voor natuurbeheer, bosbouw, landbouw, jacht of visserij. Het INBO maakt zijn bevindingen ook bekend in de wetenschappelijke wereld en bij het grote publiek.

Het INBO telt ongeveer 270 medewerkers, voornamelijk onderzoekers en technici. Naast de hoofdzetel in Brussel, heeft het INBO vestigingen in Geraardsbergen, Groenendaal, Linkebeek en Merelbeke.

DECEMBER 2006

7

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Kliniekstraat 25 - 1070 Brussel
tel 02 558 18 11
fax 02 558 18 05
info@inbo.be
www.inbo.be

In dit nummer
Slaapplaatsen van Aalscholvers
Watervogels langs de Zeeschelde
Broedvogels langs de IJzer
Monitoring Antwerpen-Linkeroever